

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ І МАРКЕТИНГУ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри,
д.н. держ.упр., проф.
_____ **А.М. Пугач**
«_____» грудня 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за освітньо-професійною
програмою «Публічне управління та адміністрування» зі спеціальності
281 «Публічне управління та адміністрування»**

на тему:

**РОЗРОБКА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ
ПІДПРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї**

Здобувач

Омельченко Д.С.

**Науковий керівник,
д.н.держ.упр., проф.**

Пугач А.М.

Дніпро – 2020

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**Факультет** менеджменту і маркетингу**Кафедра** менеджменту, публічного управління та адміністрування**Спеціальність** 281 «Публічне управління та адміністрування»**Освітня-професійна програма:** «Публічне управління та адміністрування»**Освітній ступінь:** «Магістр»**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Зав. кафедри _____

« _____ » _____ 201 р.

ЗАВДАННЯ**на дипломну роботу студенту****Омельченко Дмитру Сергійовичу**

- 1. Тема роботи** «Розробка напрямів розвитку державної політики в сфері підтримки молоді сім'ї»,
керівник роботи Пугач Андрій Миколайович, д.н.держ.упр., професор,
затверджені наказом ректора ДДАЕУ від « 08 » жовтня 2020 р. № 2548 .
- 2. Строк подання студентом роботи** – грудня 2020 року.
- 3. Вихідні дані до роботи** річні звіти, виробничо-фінансові плани, бухгалтерська документація, літературні джерела.
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).** 1. Теоретичні засади здійснення державної підтримки молоді сім'ї в Україні. 2. Концептуальні основи здійснення державної політики у сфері підтримки молоді сім'ї в Україні. 3. Перспективи розвитку державної політики у сфері підтримки молоді сім'ї в Україні. Висновки.
- 5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).**
1. Тема, мета, задачі. 2. Теоретичні засади здійснення державної підтримки молоді сім'ї в Україні. 3. Концептуальні основи здійснення державної політики у сфері підтримки молоді сім'ї в Україні. 4. Перспективи розвитку державної політики у сфері підтримки молоді сім'ї в Україні. 5. Висновки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
2, 3	Дмитрієва В.А., доцент		

7. Дата видачі завдання 31 жовтня 2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, розробка завдання і графіка робіт	Жовтень 2019	
2	Вибір і опрацювання літературних джерел. Теоретичний розділ роботи	Листопад 2019 - Квітень 2020	
3	Аналіз діяльності підприємства та написання аналітичного розділу роботи	Травень-Серпень 2020	
4	Розрахунок та написання проектного розділу	Вересень-Жовтень 2020	
5	Написання висновків та пропозицій	Листопад 2020	
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу до захисту роботи	Грудень 2020	

Студент _____

(підпис)

Омельченко Д.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

Пугач А.М.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 75 с., 51 використане джерело, додатки.

Молодь є важливою складовою та потенціалом розвитку сучасного суспільства. Разом із тим, ця соціально-демографічна категорія є однією з самих незахищених категорій населення. Створення умов для соціального становлення та розвитку молоді є предметом вітчизняної державної молодіжної політики. Важливе місце в молодіжній проблематиці займає питання підтримки молодій сім'ї. За роки незалежності усі аспекти життя молодого покоління знайшли своє відображення в численних соціальних ініціативах органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Відповідно ці ініціативи створюють умови для подальшого вдосконалення державної політики у сфері підтримки молоді сім'ї і забезпечення її інтересів. Це актуалізує потребу пошуку напрямів удосконалення форм і методів такої підтримки як складової модернізації соціальної політики в Україні.

У роботі здійснено аналіз наукової літератури з питань підтримки молоді сім'ї, розглянуто зарубіжний досвід у цій сфері. У дослідженні проаналізовано нормативно-правове забезпечення сімейної політики в Україні й розкрито основні засоби підтримки молоді сім'ї. Також зосереджено увагу на розгляді програм як основного інструменту підтримки молоді сім'ї в Україні та запропоновано кроки з удосконалення засобів підтримки молоді сім'ї в умовах модернізації соціальної політики в Україні.

Теоретичні й практичні висновки роботи та розроблені на їх основі рекомендації сприятимуть підвищенню дієвості державної політики у сфері підтримки молодих сімей, більшому рівню її відповідності потребам та інтересам цієї групи населення в Україні. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності органів виконавчої влади на місцях.

Ключові слова: державна молодіжна політика, молода сім'я, соціальна підтримка, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, модернізація соціальної політика.

Ключевые слова: государственная молодежная политика, молодая семья, социальная поддержка, органы исполнительной власти, органы местного самоуправления, модернизация социальной политики.

Key words: state youth policy, young family, social support, executive bodies, local self-government bodies, modernization of social policy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ.....	10
1.1. Державна політика з питань підтримки молодого сім'ї у наукових дослідженнях.....	10
1.2. Зарубіжний досвід соціальної підтримки сім'ї.....	20
РОЗДІЛ 2	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ.....	31
2.1. Нормативно-правове забезпечення у сфері підтримки молодого сім'ї в Україні.....	31
2.2. Основні засоби підтримки молодого сім'ї та організаційні структури їх забезпечення в Україні.....	43
РОЗДІЛ 3	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ.....	57
3.1. Програми як основний інструмент підтримки молодого сім'ї в Україні	57
3.2. Удосконалення засобів підтримки молодого сім'ї в умовах модернізації соціальної політики в Україні.....	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Реформа соціальної політики в контексті модернізації державного управління та гуманізації суспільного життя стає необхідним завданням для подальшого розвитку країни. Досягнення успіху на цьому шляху має забезпечити підвищення рівня соціальної захищеності громадян, довіру громадськості до держави, подолання соціальної пасивності. Як зазначено у щорічному зверненні Президента України до Верховної Ради України, єдиним способом для України стати на шлях сталого розвитку є рішучі та комплексні реформи, спрямовані на покращення добробуту населення та поліпшення якості людського капіталу. Особливим питанням серед питань соціальної політики є питання підтримки молодих сімей в Україні.

Розгляд теми дослідження повинен базуватися на тому, що молодіжна та сімейна політика є окремими напрямками соціальної політики. Таким чином, питання соціальної підтримки молодих сімей піддається впливу як державної молодіжної, так і сімейної політики в Україні. У зв'язку з цим важливо всебічно вивчити форми та засоби забезпечення умов для розвитку, соціального захисту та гідних умов проживання молодих сімей в Україні, враховуючи специфіку державного управління у цій галузі. Особливої уваги заслуговує питання вдосконалення цієї політики як пріоритетного напрямку розвитку державної соціальної політики найближчим часом.

Вивчення молодіжної сім'ї здебільшого проводиться в рамках соціологічної роботи. Вони займалися науковими розробками в цьому напрямку М.В. Туленков, М.П. Лукашевич, Є.М. Лібанова, О.М. Балакіреєва, Н. Черніс, В. Г. Захарченко. У більш широкому контексті це питання розглядається в роботах із соціальної політики, особливо в публікаціях Р. П. Сторожук. Питання формулювання та реалізації державної молодіжної політики в Україні вивчали М. Ф. Головатий, М. П. Перепелиця, О. В. Рублюк, та ін. Слід зазначити, що основна увага в дослідженні зосереджена на ставленні до молодих сімей з точки зору демографічних проблем та інших аспектів соціального життя цієї

соціальної групи. Окремим напрямком є вивчення національної молодіжної політики. Водночас, питання державної політики у сфері підтримки молодих сімей в Україні вивчені недостатньо. Особливу увагу слід звернути на форми та методи підтримки молодих сімей в Україні в контексті теорії державного управління.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування шляхів вдосконалення державної політики підтримки молодих сімей у модернізації соціальної політики в Україні.

Для досягнення цієї мети визначено наступні основні цілі дослідження:

- узагальнити теоретичні підходи до трактування державної політики підтримки молодих сімей у дослідженнях;
- розкрити зарубіжний досвід сімейної соціальної підтримки;
- проаналізувати законодавчу базу сімейної політики в Україні;
- розкрити основні засоби підтримки молодих сімей та організаційні структури по догляду за ними в Україні;
- визначити можливості для покращення фінансування підтримки молодих сімей в модернізації соціальної політики в Україні.

Об'єкт дослідження – державна соціальна політика у сфері підтримки молоді сім'ї в Україні.

Предмет дослідження – напрями розвитку державної політики у сфері підтримки молоді сім'ї в Україні.

Методи дослідження.

Для досягнення мети, встановленої в магістерській роботі, використовувались загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Методи аналізу та синтезу, аналогії та порівняння були використані при визначенні теоретичних основ вивчення державної політики у сфері підтримки молодих сімей та розкритті міжнародного досвіду соціальної підтримки сім'ї. Суттєвий аналіз нормативних актів, аналітичних, статистичних документів дозволив розкрити та систематизувати шляхи надання державної підтримки молодим сім'ям в Україні. Метод систематичного аналізу, який був використаний

у всіх завданнях дослідження, дозволив виявити можливості для покращення фінансування підтримки молодих сімей в модернізації соціальної політики та гуманізації суспільного життя в Україні.

Теоретичну, нормативну основу магістерської роботи складають наукові публікації щодо державної соціальної, сімейної, молодіжної політики, правові документи, аналітичні та статистичні матеріали з цього питання.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання запропонованих пропозицій для вдосконалення реалізації державної політики у сфері підтримки молодих сімей в Україні.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел, додатків. Список використаних джерел включає 51 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

1.1. Державна політика з питань підтримки молоді сім'ї у наукових дослідженнях

Дослідників у різних галузях науки цікавить політика держави щодо підтримки молодих сімей. Узагальнення існуючих підходів до розгляду даного питання дає змогу систематизувати знання та визначити напрямки досліджень за темою магістерської роботи. Дослідження проблем молоді сім'ї висвітлюються в роботах з державної молодіжної політики, сімейної та соціальної політики, а також у контексті соціальної роботи.

Молода сім'я належить до особливих, фундаментальних груп суспільства, яке є одночасно соціальною групою та соціальним інститутом [2, с. 92]. Молода сім'я в Україні є одним з найважливіших суб'єктів соціально-демографічної політики, оскільки в більшості випадків народження дітей, початок їх виховання та соціалізації відбувається в перші роки подружнього життя. Шлюбні та народжувальні умови в Україні визначають шлюбну та народжувальну поведінку молодих людей, оскільки понад 90% дітей народжується від матерів віком до 35 років: у 2010 р. - 91,0%. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, в Україні налічувалось 2,2 мільйона повноцінних молодих сімей (молодих сімей з чоловіком та дружиною віком до 35 років). Це кожна четверта подружня пара в країні [18, с. 157]. У 2002 році в Україні проживало близько 2 мільйонів молодих сімей, у тому числі понад 600 000 у сільській місцевості [21].

На думку дослідників, сучасна ситуація молоді характеризується низьким рівнем культурної та психолого-педагогічної підготовки молоді до сімейного життя, зміною поглядів на сім'ю та сімейне життя, послабленням керівних принципів шлюбу, збільшенням кількості розлучень, зменшенням кількості

zareєстрованих шлюбів, відкладення народження дітей, наявність великого розриву та суперечність між бажаною та наявною кількістю дітей у сім'ї. До найбільш нагальних проблем молоді належать житло, працевлаштування, професійне зростання молоді, необхідність розвитку зайнятості, включаючи підприємництво [21].

Так, І. В. Чеховська, обговорюючи світовий досвід сімейної політики, зазначає, що термін "сімейна політика" залишається невизначеним через різні думки науковців, теоретиків та політиків. Це підтверджується тим, що в державних нормативних актах Європейського Союзу, Росії та США відсутня загальна ідея та трактування сімейної політики [51, с. 162]. У вузькому визначенні автор розглядає сімейну політику як допомогу та послуги, які стосуються виключно сімейної пари з дітьми чи самотніми людьми, включає фінансову та матеріальну допомогу, таку як: прями грошові виплати, податкові пільги для сімей з дітьми, відпустка по догляду за дитиною [51, с. 163]. І. В. Чеховська зазначає, що нормативні акти та роботи вітчизняних вчених не містять всебічного аналізу діяльності, що здійснюється в рамках соціальної політики і призначені для сім'ї, не враховують взаємозв'язок між економічними, політичними, соціальними, правовими, демографічними факторами при розробці та реалізації сімейної політики. Автор зазначає, що вплив держави на інститут сім'ї недооцінюється і обговорюється досить фрагментарно. І загальною рисою нинішньої ситуації у цій галузі, на думку автора, є відсутність належної уваги до сімейної політики в Україні [51, с. 162].

Аналіз публікації А.О. Васильєва, присвяченої державній молодіжній політиці в Україні крізь призму регулювання, дозволяє зробити висновок, що Президент України, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України приділяють достатньо уваги молодій сім'ї. Ці документи були прийняті в рамках формування та реалізації державної молодіжної політики.

«Серед таких документів автор називає наступні: «Про сприяння розвитку молодіжного житлового будівництва» (розпорядження Президента України 6 жовтня 1999 р. № 244/99-рп, яким передбачалося трансформація

організаційно-ресурсного забезпечення вирішення житлової проблеми молодих сімей); «Про заходи щодо підтримки становлення та розвитку студентської сім'ї» (розпорядження № 92-р Кабінету Міністрів України від 14 березня 2001 р.); «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» (постанова Кабінету Міністрів України № 584 від 29 травня 2001 р.); Загальне положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (постанова Кабінету Міністрів України № 1126 від 27 серпня 2004 р.); «Про Рекомендації парламентських слухань «Забезпечення прав дітей в Україні. Охорона материнства та дитинства» (постанова Верховної Ради України № 2894-IV від 22 вересня 2005 р.); «Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні щодо підтримки молоді сім'ї, посилення соціального захисту дітей та молоді у 2001-2006 роках» (постанова Верховної Ради України № 816-V від 22 березня 2007 р.).» А. О. Васильєв наголошує на існуванні нормативно-правового підходу до процесу організації реалізації державної молодіжної політики в Україні [4, с. 62-65]. Таким чином, серед основних юридичних документів у цій галузі дослідник займається діями, спрямованими на підтримку молоді сім'ї.

Подібного підходу дотримується і відомий дослідник державної молодіжної політики М. Ф. Головатий. Автор входить до числа основних нормативно-правових актів молодіжного законодавства український закон «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», який є одним із головних законів, що сприяють більш ефективному вирішенню проблем молоді. Водночас автор зазначає, що державна молодіжна політика повинна реалізовуватися в соціально-економічному, соціально-політичному полі, у галузі освіти та культури, сім'ї та домашнього господарства, у зв'язку з діяльністю молодіжних організацій та об'єднань. Основним інструментом реалізації державної молодіжної політики автор розглядає програми, в тому числі регіональні, серед яких називає програму «Молода сім'я» [5].

Розкриття проблеми соціальної суб'єктивності молодого сім'ї Б. Р. Осохеева зазначає, що якість виконання соціальних функцій може виступати показником рівня добробуту молодого сім'ї. Основний підхід до підтримки стану молодого сім'ї автор бачить у створенні необхідних умов для формування суб'єктивності сучасного молодого сім'ї як головний фактор її стабільності, стабільності та добробуту. Суб'єктивність - це участь молоді, молодих сімей у реалізації державної політики, залучення та узгодження інтересів цих соціальних груп. Завданням на цьому шляху є створення почуття соціальної відповідальності та потреби в активній життєвій ситуації [22].

Загалом, характеризуючи сучасний стан правових орієнтацій та розвитку сім'ї в Україні, експерти відзначають зростаючу популярність спільного проживання та позашлюбних народжень, поширення альтернативних видів шлюбу та сім'ї (неповні материнські та батьківські, шлюби за домовленістю, сім'ї з окремим місцем проживання) партнерів тощо. [1] Врахування цих характеристик та сучасних потреб та інтересів молоді вимагає модернізації підходів державної політики у сфері підтримки молодих сімей в Україні.

Публікація [45] - одне із досліджень, яке стосується питань сім'ї в контексті досліджень сімейної політики. Положення дослідника дозволяють розглянути основні форми та методи сімейної політики в ЄС. На думку автора, ця політика є досить специфічною, залежно від регіону, традицій держави та моделі соціальної держави, реалізованої на цьому національному рівні

Дослідження Г. С. Лопушняка виявляє, що соціальна політика є центральним елементом державної політики, а її ефективність та змістовність є найважливішими соціальними потребами. Автор зазначає, що теоретичні аспекти соціальної політики недостатньо розвинені, незважаючи на велику кількість досліджень. Отже, питання соціальної політики охоплюють дослідження в галузі економіки, права, політології, екології, соціології та державного управління [16, с. 21].

На думку Г. С. Лопушняка, соціальна політика, яка відображає соціальну систему та регулює відносини в суспільстві з метою забезпечення гідного рівня

життя, визначається їхніми цілями та інтересами. На думку дослідника, деякі сутності державної соціальної політики мають базуватися на положенні Конституції України, згідно з якою Україна є соціальною державою. Найвищою соціальною цінністю в Україні визнається людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека [14; 16, с. 27].

Спільним для різних трактувань державної соціальної політики є визначення, що основними цілями цієї політики є досягнення головної мети - забезпечення гідного рівня життя відповідно до соціальних стандартів [16, с. 30].

Цікавим є підхід до класифікації видів державної соціальної політики, запропонований Г. С. Лопушняком. До таких видів належать такі:

- політика розподілу та перерозподілу;
- державна політика зайнятості та охорони праці;
- демографічна політика;
- державна соціально-екологічна політика;
- державна політика у сфері соціального захисту;
- політика координації соціально-економічних інтересів. При цьому, до останнього типу - політики узгодження соціально-економічних інтересів, дослідник включає молодіжну політику, гендерну політику, сімейну політику. Водночас, на думку автора, демографічна політика включає політику сприяння зростанню репродуктивного населення, політику державної допомоги сім'ї, міграційну політику [16, с. 33]. Отже, державна політика підтримки молоді сім'ї є зоною перетину сімейної, молодіжної та демографічної політики.

На думку А. М. Михненко, В. А. Скуратовського, Є. М. Макаренка, соціальна політика розглядається як система управління, регулятивні, саморегулюючі методи та форми діяльності суб'єктів, сукупність принципів, рішень та заходів, що входять до соціальних програм та соціальної практики для задоволення соціальних потреб, балансування соціальних інтересів людини, соціальні групи, досягнення соціальних цілей, вирішення соціальних проблем,

формування соціальних цінностей [47, с. 657]. Дослідники виділяють такі основні функції, які держава виконує при реалізації соціальної політики:

- соціальне відтворення населення, змістом якого є створення умов для нормального життя людини, що відповідають її потребам у таких сферах суспільного життя, як робота, споживання, сімейні відносини, охорона здоров'я, освіта тощо;

- регулятивні - це зусилля держави щодо сприяння активній діяльності окремих людей, соціальних груп за допомогою правових, економічних, моральних важелів;

- соціальний захист - соціальні гарантії держави, що гарантують соціальні права громадян у разі зниження матеріального рівня життя, втрати роботи, працездатності, старіння, інших умов;

- стабілізація та коригування, згідно з якими держава дотримується принципів соціальної справедливості, у своїй політиці враховує реакцію населення, громадську думку, підтримує авторитет серед населення, впливає на формування соціальної свідомості, координує інтереси, регулює конфлікти в суспільстві, забезпечує його стійкий розвиток [47, с. 657].

На думку Н. М. Хоми, загальносвітовою тенденцією є відмова від соціальної держави, коли встановлено європейське прагнення створити державу, що забезпечує послуги, яка дає гарантії на йнеобхідніші соціальні права, необхідність наповнити сучасні уявлення та визначення соціальної держави новими конструкціями. (Сприяння конкуренції та розвиток особистої ініціативи громадян щодо забезпечення власного добробуту, розвиток соціального партнерства, активна взаємодія з інститутами громадянського суспільства тощо), а найважливішим завданням сучасної соціальної держави є забезпечення найбільш сприятливих умов для самореалізації [49, с. 457].

На думку дослідника, основним змістом соціальної держави є поступове створення умов для саморозвитку дієздатних людей, особливо шляхом працевлаштування. Дослідник зазначає, що зараз він описує можливості такої моделі соціальної держави, яка активізує, заохочує зовнішні державні

інституції, забезпечує субсидіарність і водночас звужує власні функції [49, с. 457, 460.]. Отже, в сучасній ситуації необхідно зосередитись на спрямуванні державної соціальної політики на формування розуміння громадян щодо власної відповідальності за своє майбутнє та створення кращих умов для реалізації потенціалу громадян. Існує спільна відповідальність держави, громадян, інститутів громадянського суспільства, компаній за забезпечення належних умов та рівня життя.

У соціологічній науці сучасна сім'я визначається як інституціоналізована спільнота, сформована на основі шлюбу, спільної юридичної та моральної відповідальності батьків за здоров'я дітей, їх соціалізацію та виховання. Сім'я як соціальний інститут вивчається, як визначити, наскільки спосіб життя сім'ї та її функціонування відповідають потребам суспільства [50, с. 203].

В контексті розкриття сутності стосунків сім'ї та держави слід зазначити, що в сучасній Україні ці відносини суттєво змінилися. Якщо за радянських часів сім'я була повністю залежною від держави, що зробило її практично безсилою, то зараз мова йде переважно про створення економічних, соціальних, правових умов для створення та функціонування сім'ї. Ці умови надають можливості для нормального існування сімей і тим самим забезпечують стабільність суспільства в цілому.

Цікаво відзначити, що на сучасному етапі соціального розвитку сім'я стає дедалі незалежнішою від держави та суспільства в цілому. Держава втрачає функції контролю та застосування санкцій проти сімей. На думку Н. Черницька - держава забезпечує сприятливі умови для формування та існування сімей, особливо молоді, та відображення цих процесів у державній сімейній політиці, відповідне законодавство та спеціальні заходи, включаючи пільгові позики, допомогу у влаштуванні житлового будівництва, закінчення школи, особливі групи дешевих товарів для молодих сімей та їх дітей тощо [50, с. 205-206]. Таким чином, займаючись змістом сімейної політики, дослідник приділяє особливу увагу заходам підтримки молодих сімей.

Відповідно, суть державної сімейної політики полягає у регулюванні відносин між сім'єю (як особливою соціальною групою суспільства) та державою та між окремими особами в сім'ї щодо виконання її основних функцій. Така політика призначена для самореалізації та самостійного вирішення проблем, з якими стикається сім'я [20, с. 24, 29].

Щодо визначення молоді, ми виявляємо, що молодь вважається соціально диференційованою соціально-демографічною спільнотою, для якої характерні особливі фізіологічні, психологічні, когнітивні, культурні, освітні якості, що характеризують його біосоціальне дозрівання як реалізацію самовираження його внутрішніх сутнісних сил та соціальних якостей. Молодь вважається специфічною спільнотою, оскільки її основні риси та характеристики, на відміну від старших поколінь та вікових груп, перебувають у стані формування та формування. Суть молоді та прояв її головної соціальної якості полягає у рівні досягнення соціальної суб'єктивності, рівні засвоєння соціальних відносин та інновацій [50, с. 234]. Одним із аспектів досягнення соціальної суб'єктивності є створення сім'ї. У більш широкому розумінні молода сім'я включає сім'ю, яка протягом перших трьох років після шлюбу (у випадку з дітьми - без обмеження тривалості шлюбу), в якій обидва члени ще не досягли 30 років, а також сім'я одного з батьків до 30 років, та неповнолітньої дитини [2, с. 92]. На думку Д. Арабаджиева - молода сім'я, своєрідна модель суспільства, всіх його соціальних зв'язків і відносин. Саме молода сім'я народжує та формує нових членів суспільства. Дослідники виявляють, що особливістю сучасної молодої сім'ї є те, що головна вісь відносин визначається не спорідненістю та батьківством, а шлюбом (подружні стосунки мають перевагу над стосунками між дітьми та батьками, чоловіком / дружиною та родичами), з акцентом на особисті аспекти. Д. Арабаджиев зазначає, що молода сім'я - це особлива соціально-психологічна, інтимно-психологічна група, особливістю якої є те, що погляди сучасного молодого покоління на сім'ю та шлюб відображають гуманізацію шлюбу. відносини, однак, збільшують важливість матеріального добробуту [2, с. 92].

Отже, створення сім'ї для молоді є важливим кроком у формуванні цієї суб'єктності. Враховуючи той факт, що згідно з національним законодавством, молодь в Україні є громадянами від 14 до 35 років. З огляду на нижню вікову межу для молоді у віці 35 років, ми можемо стверджувати, що питання створення сім'ї є одним із пріоритетних питань у молодіжних питаннях. До 35 років відбуваються основні події, пов'язані з інтеграцією молоді на ринок праці, шлюбами та народженням дитини.

Відповідно, державна молодіжна політика повинна охоплювати весь перелік питань соціальної інтеграції, набуття суб'єктності молоді у всіх сферах життя. Відповідно до українського законодавства: Державна молодіжна політика - це системна діяльність держави у відносинах з особою, молоддю, молодіжним рухом, яка здійснюється у законодавчому, виконавчому, судовому полі і покликана створити соціально-економічні, політичні, організаційні, правові умови та гарантії для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [30].

Зміст монографії найближчий до нашої роботи С. В. Ничипоренко «Молодіжна сімейна політика в Україні». Автор навіть використовує термін «молодіжна сімейна політика». Автор пропонує таке визначення «державна молодіжна сімейна політика» - державна політика, спрямована на молоду сім'ю, метою якої є її розвиток, соціальний захист та забезпечення гідних умов для реалізації її соціальних та демографічних функцій. Сюди входить соціальна підтримка, покращення добробуту, вирішення проблем молодих сімей в галузі освіти, навчання, продуктивної зайнятості, охорони здоров'я, соціального захисту тощо, з акцентом на покращення демографічної ситуації та ефективності соціальних функцій молодих людей, включаючи репродуктивну, освітню, економічну та ін., що є найважливішим фактором стійкого розвитку суспільства, важливою умовою успішного здійснення політичних та економічних реформ в Україні, оптимізації відтворення населення, виховання здорового покоління майбутніх громадян [20, с. 29].

Водночас С. В. Ничипоренко приходиться до висновку, що, незважаючи на різноманітність та багатогранні публікації з питань молоді, ми в даний час не маємо глобального дослідження проблем молодих сімей. В Україні є молодіжна та сімейна політика як окремі сфери соціальної політики, і немає політики, спрямованої на молоду сім'ю. Тому автор пропонує ввести новий інституційний напрямок - державну молодіжну сімейну політику [20, с. 29]. Водночас підкреслюється відсутність законодавчого механізму реалізації цієї політики.

За словами С. В. Ничипоренка, метою державної молодіжної сімейної політики є молода сім'я, суб'єкти - члени молоді сім'ї, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, політичні партії, профспілки, компанії, релігійні конфесії, організації, що працюють з молоддю тощо.

На думку автора, до основних завдань державної молодіжної сімейної політики слід віднести:

- зміцнення та розвиток інституцій соціалізації молоді та підвищення їх ефективності;
- створення сучасної нормативної бази для підтримки молодих сімей;
- встановлення зведеної системи управління державною молодіжною сімейною політикою на державному та регіональному рівнях;
- посилення ролі неурядової складової у реалізації державної молодіжної сімейної політики [20, с. 30].

На думку автора, необхідність виділення цього напряму політики посилюється тим, що в перші роки сімейного життя потрібна більш активна підтримка, оскільки молодь ще не має достатнього досвіду сімейного життя, тому молоді сім'ї потребують більшої уваги та допомоги держави [20, с. 30]. На наш погляд, ми можемо погодитися з думкою, що це питання слід відокремити в окремому дослідницькому напрямку, але розподіл державної молодіжної сімейної політики в окрему політику недостатньо обґрунтований. Тому що весь спектр питань, пов'язаних із функціонуванням сім'ї, повинен бути повною мірою реалізований в рамках державної сімейної політики.

Водночас слід мати на увазі, що сукупність усіх питань, пов'язаних зі створенням умов для соціального становлення та розвитку молоді, є предметом державної молодіжної політики. Таким чином, можна говорити про існування сегмента перетину державної сім'ї та державної молодіжної політики для підтримки молоді сім'ї. Це переплетення чітко простежується у вітчизняному законодавстві - установах, відповідальних за реалізацію обох політик. Відповідно, така практика впливає на існування різних підходів до визначення політики в цьому напрямку: «державна соціальна підтримка сімей з дітьми», «молодіжна сімейна політика», «підтримка сім'ї та дітей у сфері захисту дітей та сімей», «державна політика у сфері підтримки молодих сімей "тощо. Ця особливість певною мірою визначає складність досліджень у цій галузі.

1.2. Зарубіжний досвід соціальної підтримки сім'ї

Концепція соціальної держави є невід'ємною частиною ідеологічного визначення змісту державотворчих процесів в ЄС. Водночас завдання соціальної держави постійно ускладнюються і включають систему соціального забезпечення та соціального страхування, охорони здоров'я, сімейної та житлової політики, освіти, професійного навчання та перепідготовки.

Аналіз зарубіжного досвіду за підтримки сімейної установи як суб'єкта державного впливу показує, що всі країни мають політику підтримки сім'ї, яка в більшості випадків не є частиною загальної сімейної політики чи загальної стратегії підтримки сім'ї. Сімейна політика як самостійна сфера декларується в невеликій кількості країн. Напрямок цієї політики залежить від країни: одні декларують законну сімейну політику (Франція), інші, не роблячи офіційної заяви, активно її проводять (Німеччина, Швеція), деякі підтримують усі типи сімей (Фінляндія, Данія), а деякі - захищати і підтримувати лише бідні сім'ї.

Класифікація пана Еспінга-Андерсена сприяє кращому розумінню суті підходів до соціального захисту, які існують у світі. Він виділяє три типи соціальної держави. Перша модель. Англосаксонська модель - за якої державні

зобов'язання зменшуються - захищає нужденних від бідності, а потреби інших громадян у соціальному захисті повинні задовольняти самі. Ця ліберальна модель характерна для таких країн, як США, Канада, Австралія та Великобританія. Основними умовами функціонування цієї моделі є мінімальне втручання держави у ринкові відносини та обмежене використання державного регулювання. Соціальна підтримка громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування та мінімального втручання держави, яка є регулятором певних гарантій. Розмір страхових виплат, як правило, невеликий. Незначні та трансфертні платежі, тобто перераховані з державного бюджету кошти, отримані від податків, безпосередньо різним групам у вигляді допомоги та субсидій. Матеріальна допомога є цільовою і надається лише на основі перевірки потреб.

Ця модель повністю відповідає своєму основному призначенню в ситуації економічної стабільності чи відновлення, однак із зменшенням та вимушеним скороченням виробництва, що супроводжується неминучим скороченням соціальних програм, багато соціальні групи є вразливими, особливо жінки, молодь та люди похилого віку.

Друга модель. Скандинавська модель надає базову підтримку всім громадянам і фінансується за рахунок податків, які сплачують усі без винятку громадяни. Найважливішими ознаками цієї моделі є універсалізм та перерозподіл доходів за рахунок заохочення податків. Її метою є боротьба з бідністю та забезпечення гідного рівня життя всіх громадян за умови участі в системі зайнятості. Цю модель іноді називають солідарністю і представляє провідну роль держави у захисті населення. Крім того, вирівнювання рівня доходів населення та загальна зайнятість вважаються пріоритетами державної соціальної політики. Така модель знайшла практичне застосування в країнах північної Європи - Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії, а також у Нідерландах та Швейцарії. Основою фінансування соціальної сфери є розвинений економічний сектор, який також посилюється дуже високим рівнем оподаткування. Частка державних витрат у ВВП становить 66% у Швеції, 61% у Данії та 56% у

Фінляндії. Більша частина цих витрат йде на фінансування соціальних установ. Важливою частиною їх є трансфертні виплати, які призводять до перерозподілу національного продукту на користь найбільш вразливих верств населення.

Третя модель. Континентально-європейська (корпоративна) модель характерна для країн із соціально орієнтованою ринковою економікою, і вона характерна для таких країн континентальної Європи, як Австрія, Німеччина, Італія, Франція. Позиція держави тут набагато сильніша: бюджет на соціальну діяльність приблизно дорівнює внескам на страхування працівників та роботодавців, основні канали знаходяться або в руках держави, або під її контролем. Як результат, розмір соціальної допомоги пропорційно залежить від доходу від роботи і, отже, від суми страхових внесків. Особливістю є «самоврядування» страхових компаній, що перебувають у спільній власності власників бізнесу та впливових профспілок, що представляють інтереси працівників. Розмір гарантованої допомоги на випадок безробіття залежить від стажу роботи, а час допомоги - від тривалості сплати страхових внесків, їх розміру та віку працівника [20, с. 113-115]. Дослідники виявляють, що ці моделі переважно не зустрічаються в чистому вигляді. На практиці часто можна спостерігати поєднання елементів усіх моделей з очевидною перевагою характеристик однієї з них.

З 1990-х років у європейських країнах спостерігається тенденція до пошуку нових напрямків сімейної політики, що відображається в урядових та парламентських документах. Залежно від змісту цих документів законодавчі ініціативи можна поділити на 3 основні категорії: 1) прийняття сімейної політики та створення адміністративних чи політичних інститутів для сімей; 2) заходи, пов'язані з гендерною рівністю та примиренням між роботою та сім'єю; 3) акти, що стосуються дітей, включаючи права та виховання дитини [20, с. 113].

Європейське розуміння сімейної політики базується на таких постулатах:

- 1) сім'я є головним і найважливішим соціальним інститутом;
- 2) держава повинна допомагати сім'ї (на основі принципу субсидіарності);

3) сімейна політика означає декілька політик, а не один окремий державний акт. Загальноєвропейські принципи, пов'язані з сімейною політикою, включають:

- поліпшення умов існування сімей, якості життя європейців, створення можливостей для реалізації їхніх уявлень про сім'ю;
- забезпечення умов для поєднання професії та сім'ї для досягнення рівних можливостей для жінок та чоловіків та вищого рівня сімейних доходів за рахунок працевлаштування, а не соціальних виплат;
- максимально враховувати різноманітність сімейних відносин при розробці та здійсненні заходів з підтримки сім'ї [45].

Яскравим відображенням розвитку сімейної політики у міжнародній практиці є намагання досягти узгодженості інтересів сім'ї та роботи. Можна навіть говорити про те, щоб виступати за рівність між сім'єю та роботою. Підтвердженням цієї думки є обговорення на міжнародному та національному рівні таких документів, як:

- угода МОТ (Workers with Family Responsibilities Convention);
- директива ЄС про вагітність (The EU Pregnancy directive);
- рекомендації ЄС про догляд за дитиною;
- директива ЄС про батьківську відпустку;
- директива ЄС про зайнятість неповний робочий день;
- резолюція ЄС про збалансовану участь жінок і чоловіків у сімейному й трудовому житті [20, с. 113].

Загалом слід зазначити, що питанням сімейної політики у країнах ЄС приділяється велика увага. Основними заходами в напрямку соціальної допомоги в цих країнах є: охорона здоров'я жінок під час вагітності та пологів; надання та оплата декретної відпустки; моніторинг стану здоров'я немовлят та маленьких дітей; право на батьківські відпустки (так звані батьківські відпустки); допомога дітям; податкові пільги; позики з низьким відсотком (або субсидії) на придбання або оренду житла тощо. Послуги з планування сім'ї також діють у всіх країнах ЄС [20, с. 117]. Однак слід зазначити, що ці заходи

мають різний вигляд залежно від країни. Ця різниця відображається у визначенні різних умов, вікових обмежень тощо.

Наприклад, відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами оплачується повністю лише в таких країнах, як Німеччина, Франція, Люксембург, Нідерланди та Швеція; в деяких країнах (Бельгія, Данія, Іспанія, Ірландія, Італія) жінки отримують від 50 до 90% заробітку та значно меншу компенсацію за вимушену відсутність на роботі в Греції та Португалії. У Данії, Іспанії та Португалії повна оплата декретної відпустки не гарантується всім працевлаштованим жінкам: ті, хто працює в державному секторі, мають перевагу - вони отримують повну компенсацію. Відпустка по догляду за дитиною або так звана "батьківська" відпустка для всіх категорій зайнятих жінок оплачується лише в Німеччині [20, с. 117-118].

Тривалість декретної відпустки дуже різниться. Найнижчий рівень у Португалії становить 13 тижнів, а найвищий у Данії - 28 тижнів. В інших країнах - від 14 до 20 тижнів. У Великобританії немає обов'язкової декретної відпустки для всіх зайнятих жінок. У деяких країнах встановлюється загальна тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, і її розподіл на пренатальну та постнатальну відпустки є досить гнучким. Наприклад, в Іспанії ви навіть не можете взяти декретну відпустку і користуватися нею всі 16 тижнів після народження дитини. У всіх федеральних штатах звільнення вагітної жінки та збереження роботи на час відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами заборонені без винятку [20, с. 118].

Також рідше зустрічається підтримка сім'ї, наприклад допомога при народженні дитини. Не всі жінки її отримують, і не у всіх країнах, наприклад в Ірландії та Великобританії, таку допомогу можуть отримати лише бідні сім'ї. Однак у всіх країнах ЄС сімейні виплати виплачуються дітям. Лише деякі переваги мають універсальний характер, тобто безумовні, тоді як інші враховують доходи сім'ї. Таким чином, допомога є універсальною в Австрії, Бельгії, Данії, Франції, Фінляндії, Ірландії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, Швеції та Великобританії. Напівуніверсальний характер пільг існує

у Німеччині, де виплати виплачуються майже кожному, але розмір виплат за другу дитину залежить від доходу сім'ї [20, с. 118-119].

Важливе місце у визначенні виплати допомоги на дитину належить питанням визначення вікових обмежень. Слід зазначити, що віковий ліміт сімейних допомог на дітей у понад половині країн встановлюється у віці 18 років. Однак є винятки, наприклад, у деяких країнах діти перестають отримувати допомогу у віці від 16 до 17 років, а в Ірландії з 14 років. Водночас ця межа може бути збільшена, якщо дитина продовжує навчатися, особливо якщо вона має вищу освіту. Ця вікова межа встановлена в більшості країн від 24 до 27 років (більшість - в Австрії, Німеччині та Люксембурзі) [20, с. 118–119].

Податкові пільги доступні для сімей з дітьми в країнах ЄС. Так, у Бельгії, Німеччині, Греції та Італії є перевага у вигляді відрахувань від неоподаткованої суми доходу. В Іспанії та Португалії сім'ї з дітьми мають право зменшити податкові платежі за кожну дитину. У деяких країнах діє знижка на податок на доходи фізичних осіб на утримання дітей у дитячих садках (Бельгія, Франція, Греція, Іспанія), а також знижки на вартість навчання (Німеччина, Греція, Італія, Люксембург). У більшості країн ЄС одинокі батьки також отримують додаткові податкові пільги у вигляді зменшення податку на доходи фізичних осіб [20, с. 119].

Однією з характеристик розвитку сімейної політики в ЄС є створення умов для поєднання роботи та виховання дитини. Наприклад, у Німеччині однією з головних цілей сімейної політики на цьому етапі є створення умов, які дозволять обом батькам раціонально поєднувати професійну роботу з сім'єю при дотриманні інтересів дітей. Робота створює сприятливі умови для сімей з дітьми, покращує материнське пенсійне страхування (багаторічне звільнення від внесків, диференціація їх розміру відповідно до кількості дітей або поєднання обох підходів). Батько чи мати мають право на батьківську відпустку до трьох років і захищені від припинення (з 1992 року цей час враховується при пенсійному страхуванні) [20, с. 120].

Швеція є світовим лідером у галузі сімейного добробуту. Так звані “материнські” сім’ї мають особливі переваги в цій країні, оскільки майже половина народжень у країні поза шлюбом. Сімейні виплати виплачуються всім дітям до 16 та до 19 років, за умови, що дитина навчається. Збільшені виплати виплачуються третім та наступним дітям та самотнім матерям. Більшість дітей мають можливість відвідувати дитячі заклади. Для них плата досить висока, але сім’ї зазвичай платять в середньому 10%, а решта розподіляється між місцевим бюджетом та державним бюджетом [20, с. 121].

Зараз багато країн ЄС досягли високого рівня розвитку сімейних програм захисту сімейних доходів нижче нормальної тривалості життя. У скандинавських країнах, які мають найширший охоплення таких програм, їм надають статус національних. У країнах Центральної Європи такі програми діють на регіональному та місцевому рівнях. Вони майже повністю відсутні в країнах Південної Європи [20, с. 121-122].

Загалом слід зазначити, що сімейна політика ЄС постійно вдосконалюється та змінює правила сімейної соціальної підтримки. Ця тенденція є відповіддю на постійні зміни в соціально-економічному полі. ЄС об’єднує те, що сім’я виконує роль найважливішого соціального інституту, в якому народжуються та виростають нові покоління, де вони спілкуються, де ці покоління отримують економічну та психологічну підтримку.

У США, на відміну від європейських країн, головною особливістю поточної сімейної політики є те, що сім’я дбає про власний добробут. США - не забезпечує догляд за дитиною та декретні відпустки, і не існує законної державної політики щодо сімей. Водночас у США є добре розвинена система соціального захисту, яка враховує сімейний стан. Таким чином, система соціального та економічного захисту населення в США реалізується у трьох основних сферах державної політики: 1) забезпечення базової фінансової стабільності; 2) захист вразливих груп; 3) сприяння рівним можливостям [20, с. 121-124].

Програма допомоги сім'ї з низьким рівнем доходу (TANF), яка діє з 1996 року (дотепер Програма необмеженої соціальної допомоги (AFDC)), надає кожній країні певний обсяг фінансування як загальний грант на її реалізацію. Основними цілями програми TANF є: 1) допомогти сім'ям, які потребують, щоб діти могли жити в своїх будинках або у родичів; 2) усунення залежності батьків з низькими доходами від державних пільг за допомогою професійного навчання; 3) зменшення випадків позашлюбної вагітності та визначення щорічних показників профілактики та зменшення таких випадків; 4) створення стимулів для навчання та утримання досконалих сімей.

У той же час кожна країна має велику гнучкість у використанні цих коштів, і для одержувачів такої допомоги термін отримання федеральної допомоги дорівнює 60 місяцям. Крім того, отримувачам пропонується брати участь у працевлаштуванні та вийти з цієї програми. У деяких країнах також існують грошові програми для сімей, які закінчили п'ятирічний термін федеральної допомоги, якщо такі сім'ї все ж не змогли досягти значного прогресу в досягненні особистої економічної незалежності. отримувати значні вигоди.

Держава визначає розмір спеціальних пільг, але більшість програм передбачають: фінансову допомогу для оплати основних потреб; допомога в пошуку та придбанні роботи, професійне навчання; поради та допомога в особливих випадках. У більшості країн щомісяця виплачується грошова допомога. Розмір допомоги, як правило, визначається розміром сім'ї та розміром інших доходів, включаючи інші соціальні виплати [20, с. 125].

На думку дослідників, перехід від необмеженої програми соціальної допомоги (AFDC) до загальної системи грантів (TANF) призвів до:

- розширення свободи дій держав при формуванні їхньої політики, що в результаті призвело до різних змін у стратегії політики та вибору варіантів фінансування, що фінансуються державою, а також до більшої кількості програм;

- необхідність регулярного повторного затвердження для подальшого фінансування виплат [20, с. 126].

Таким чином, аналіз досвіду ЄС та США дозволяє зробити висновок, що держава приділяє значну увагу питанню про підтримку сім'ї. Реалізація державної сімейної політики в різних країнах відрізняється ступенем втручання держави у ці питання. У той же час можна спостерігати досить подібні форми підтримки сім'ї, по-перше, соціальні виплати, оплачувані відпустки, кредитування, податкові пільги тощо. Слід також зазначити, що більшість форм соціальної підтримки сімей стосуються сімей з дітьми. Так, сьогодні в країнах існують такі види державної допомоги сім'ям з дітьми:

- податкові пільги для сімей з дітьми;
- одноразова допомога при народженні дитини;
- пакет допомоги по догляду за дитиною до 3 років;
- спеціальна допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми;
- економічна підтримка самотніх людей з боку держави;
- допомога у народженні другого, третього та наступних дітей;
- спеціальні програми для молодих батьків [51, с. 166-168].

Загалом політика ЄС включає два основні компоненти у сфері підтримки сім'ї: по-перше, матеріальна підтримка сімей з дітьми, спрямована на усунення нерівності між різними категоріями сімей, створення необхідних матеріальних умов для утримання та навчання дітей, запобігання або подолання бідності; друга - створення належних умов для поєднання трудового та сімейного життя як жінок, так і чоловіків, що, на думку зарубіжних експертів, забезпечує належний розвиток сім'ї як соціального інституту [45].

показником змісту поточної політики ЄС у галузі сімейної політики є Повідомлення Європейської Комісії «За солідарність між поколіннями» (2007), де зазначено, що політика підтримки сім'ї держав-членів ЄС повинна містити три основні елементи:

- відшкодування прямих та непрямих витрат сім'ям;

- допомога батькам у вигляді послуг, які допоможуть дітям в освіті, догляді за маленькими дітьми, догляді за старшими дітьми, догляді за утриманцями в умовах старіння суспільства;

- забезпечення зайнятості членів сім'ї та їх доступу до послуг на місцевому рівні [51, с. 161].

Однією з головних тенденцій у розвитку сімейної політики в ЄС є орієнтація на узгодження роботи, сімейного та особистого життя. Про це свідчить, серед іншого, однойменний звіт Європарламенту від 2008 р. Крім того, експерти Європейської економічної комісії щодо створення єдиної бази даних для моніторингу сімейної політики пропонують державам-членам виділити такі розділи сімейної політики:

- матеріальна допомога сім'ям: допомога сім'ї; освітні стипендії; житлові субсидії, конкретні цільові позики певним категоріям сімей; податкові пільги для сімей з дітьми;

- політика, яка допомагає жінкам виконувати свою подвійну роль: декретні та батьківські відпустки; спеціальні пільги для жінок у сфері зайнятості (робота на дому, робота за сумісництвом, гнучкий робочий час тощо); розвиток системи дошкільної освіти;

- політика єдиної допомоги: особливі переваги у забезпеченні дитячих садків;

- політика підвищення стабільності сім'ї: регулювання мінімального віку для вступу в шлюб; правове регулювання розлучень;

- політика планування сім'ї: надання контрацептивів; абортна політика [51, с. 166].

На думку дослідників, на сучасному етапі спостерігається загальна тенденція розвитку моделей соціальної держави: з одного боку, зменшення соціальних програм, прагнення підвищити їх економічну ефективність та вплив, а з іншого - розширення соціального партнерства, децентралізація, зміцнення регіональної та місцевої влади. Змінюється роль як держави, так і громадянина: останній виступає не лише як суб'єкт соціальної політики

держави, а й як активний суб'єкт, користувач та виробник соціальних послуг [49, с. 458].

Отже, вивчення міжнародного досвіду реалізації сімейної політики є одним із шляхів вдосконалення цієї політики в Україні на основі врахування досягнень та найкращих практик.

При формуванні та реалізації сімейної політики в Україні позитивні досягнення європейських країн, такі як:

- ефективне поєднання універсальних та цільових видів соціальних виплат для сімей як засіб усунення матеріальної нерівності між різними категоріями сімей;

- забезпечення рівних можливостей для сімей незалежно від кількості дітей у сім'ї, що допоможе реалізувати бажання громадян створити сім'ю та мати дітей;

- надання чоловікам можливості виконувати сімейні, особливо батьківські обов'язки, що сприяє підвищенню громадянської репутації батьківства;

- запровадження податкової пільги для сімей з дітьми;

- розширення форм та засобів підтримки працюючих батьків щодо можливості поєднання професійної діяльності, народження та виховання дітей.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове забезпечення у сфері підтримки молоді сім'ї в Україні

«Особливістю нормативно-правового регулювання питань підтримки молоді сім'ї в Україні є те, що вони регламентуються як молодіжним законодавством, так і документами у сфері сімейної політики. Так, згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (від 5 лютого 1993 року № 2998-ХІІ), молода сім'я визначається як подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 35 років [43]. Враховуючи те, що Цивільний Кодекс України встановлює мінімальний шлюбний вік 18 років для чоловіків та 17 для жінок, шлюбний вік молоді збігається з таким періодами життя як здобуття освіти, професії, соціального становлення тощо. Ця особливість суттєво впливає на сімейні орієнтації молоді. Крім того, встановлення 35 років як верхньої межі молодіжного віку створює умови для досить тривалого перебування цієї категорії громадян у сфері реалізації державної молодіжної політики в Україні».

У Декларації "Про загальні принципи державної молодіжної політики в Україні" (15 грудня 1992 р. № 2859-ХІІ) зазначається, що основними завданнями державної молодіжної політики є: вивчення становища молоді, створення необхідних умов для посилення правових та матеріальних гарантій реалізації прав і свобод молоді громадяни, діяльність молодіжних організацій для повноцінного соціального становлення та розвитку молоді; залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України; держава забезпечує кожній молодій людині соціальні послуги у галузі навчання, виховання, духовного та фізичного розвитку, професійного навчання;

координація зусиль усіх організацій та соціальних установ, що працюють з молоддю [30]. Реалізація цих завдань покликана створити умови для соціального становлення та розвитку всіх категорій молоді, включаючи молоду сім'ю.

До основних принципів соціального становлення та розвитку молоді в Україні належать:

- повага до загальнолюдських цінностей, свобод людини та прав людини, історичних, культурних, національних особливостей України, її природи;
- безпосередня участь молоді у формуванні та реалізації політики та програм, що стосуються суспільства загалом та молоді зокрема;
- врахування потреб молоді, співвідношення їх реалізації з економічним потенціалом країни;
- доступність соціальних послуг для кожного молодого громадянина та рівність юридичних гарантій;
- відповідальність держави за створення умов для саморозвитку та самореалізації молоді;
- єдність зусиль держави, усіх верств суспільства, політичних та громадських організацій, компаній, установ, організацій та громадян у сфері соціального становлення та розвитку молоді;
- відповідальність кожного молодого громадянина перед суспільством та державою за дотримання Конституції України та законодавства України [43].

Одним з основних елементів механізму формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні є прийняття законодавчих актів, рішень державних органів, спрямованих на реалізацію державної молодіжної політики. На цьому етапі в цій галузі формується розгалужена база нормативно-правових актів, представлена законами України, указами, розпорядженнями Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами центральних органів виконавчої влади, місцевими нормативними актами. Важливе місце в законодавчій базі у сфері національної молодіжної політики належить програмам, які є одним з основних інструментів

розробки та реалізації цієї політики у всіх сферах, включаючи підтримку молодих сімей.

Інші елементи механізму формування та реалізації національної молодіжної політики включають:

- організація щорічних слухань у Верховній Раді України щодо становища молоді та підготовка доповіді з цього питання Верховною Радою України, Президентом України;

- діяльність у державних органах та управління всіх рівнів структурних підрозділів, що займаються проблемами молоді; створення соціальних служб для молоді та навчання соціальних працівників;

- розробка та реалізація національних цільових програм щодо молодіжної політики;

- виділення до державного та місцевого бюджету цільових коштів на фінансування державної молодіжної політики, залучення матеріальних та фінансових ресурсів підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, зацікавлених у роботі з молоддю;

- створення спеціальних фондів [30].

Таким чином, відповідно до механізму формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні, серед основних структурних елементів роботи з молодими сім'ями є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Вони створені для підтримки соціального становлення та розвитку молоді. Загалом, ми можемо помітити, що основна сфера соціальної роботи з молодими сім'ями покладена на ці структури.

Загалом державне управління та контроль у цій сфері здійснюються на місцевому, регіональному та національному рівнях.

Визначення цілей та зобов'язань держави щодо підтримки молоді сім'ї визначено у статтях 9-11 українського Закону "Про загальні принципи державної молодіжної політики в Україні". У цих статтях йдеться про сприяння підвищенню рівня життя молодих людей, умов життя та освіти молоді. Так, у статті 9 зазначено, що держава, враховуючи прожитковий мінімум та виходячи

з реалістичних бюджетних можливостей, збільшує розмір допомоги сім'ям на неповнолітніх дітей, стипендії та інші види матеріального забезпечення молоді з професійно-технічною та вищою освітою у відповідних навчальних закладах.

Крім того, закон передбачає, що матеріальна підтримка, включаючи стипендії для студентів середньої школи та денної форми навчання, визначається на рівні прожиткового мінімуму [30].

Для поліпшення умов життя молодих сімей передбачаються такі заходи:

- місцева влада затверджує квоти на ділянки, призначені для молодих сімей для житлового будівництва при відведенні земель під індивідуальне житлове будівництво;

- можливість молодій родині отримувати пріоритетні довгострокові державні позики за рахунок бюджетних коштів на будівництво та придбання будинків та квартир, сплачувати вступні внески при приєднанні до молодіжних мікрорайонів, житлово-будівельних кооперативів.

Реалізація цих положень викладена в наступному порядку. Молоді сім'ї, які не мають дітей, сплачують позику під тривідсоткову процентну ставку від суми позики. Молоді сім'ї з однією дитиною звільняються від сплати відсотків за позику; крім того, 25 відсотків позики виплачується молодим сім'ям з двома дітьми, а 50 відсотків позики - молодим сім'ям, які мають трьох і більше дітей. Коли діти народжуються у молодій сім'ї, яка отримала позику, цій родині може бути надана допомога для погашення позики за рахунок коштів, доступних компаніям, в яких працює молода пара (мати чи батько). Порядок надання пріоритетних довгострокових позик молодим сім'ям та їх пільгове погашення визначається Кабінетом Міністрів України. Ці положення стосуються молодих вчених, подружжя, у яких чоловік чи дружина є молодим вченим, та неповних сімей, у яких мати (батько) є молодим вченим, якщо ці молоді вчені є громадянами України та працюють на державних підприємствах, державні наукові (науково-технічні) установи та організації, вищі навчальні заклади та заклади післядипломної освіти III-IV рівня акредитації на посадах наукових

(науково-педагогічних) працівників, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України або денними аспірантами, аспірантами, докторантами [30].

«На розв'язання проблеми житлового забезпечення молоді протягом останніх років було прийнято низку документів серед яких постанови Кабінету Міністрів України «Про сприяння розвитку молодіжного житлового будівництва» (від 4 липня 1992 р. № 369), «Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 рр.» (від 29 липня 2002 р. № 1089), «Про затвердження Порядку часткової компенсації відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» (від 4 червня 2003 р. № 853), «Про затвердження Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2010-2017 роки» (від 11 листопада 2009 р. № 1249). У цих документах визначається порядок, умови надання молоді пільгового житла, визначено програму дій держави у цьому питанні» [31; 32; 35; 42].

Вже у 2006 році було внесено ряд змін до умов залучення молоді до програми молодіжного житлового кредитування, наприклад, необхідність включення сім'ї до житлового реєстру, термін повернення позики, який раніше обмежувався 20-30 роками, обмежувався 5 роками. З метою покращення умов кредитування молодіжного житла у державній цільовій соціально-економічній програмі будівництва (придбання) доступного житла передбачається зменшення витрат на проживання громадян з державною субсидією на 30% від стандартних витрат на житло [18, с. 158-159]. Так, у 2010 році фонд надав 297 позик молодим сім'ям, і експлуатували 23 будинки, в яких 288 молодих людей отримали житло. За рахунок цих коштів приблизно 11 тис. Молодих сімей, які підписали контракти за програмою у період 2003-2008 рр., Отримали державну допомогу [18, с. 158].

Питання освіти для молодих сімей передбачає підтримку в отриманні за рахунок державного або місцевих бюджетів пріоритетних довгострокових позик на вищу освіту в різних формах навчання, незалежно від форм власності,

що діють в Україні. Таким чином, молоді громадяни, які не мають дітей, платять позику з відсотковою ставкою у три відсотки від річної суми позики. Молоді громадяни, які мають одну дитину, звільняються від сплати відсотків за позику. Молоді люди з двома дітьми погашають 25 відсотків своїх позикових зобов'язань, а молоді люди, які мають трьох і більше дітей, - 50 відсотків своїх позикових зобов'язань [30].

Таким чином, основними питаннями підтримки молодих сімей, передбаченими основним законом про державну молодіжну політику, є сприяння життєвому рівню молоді, покращення умов життя та забезпечення доступу до освіти.

До основних законодавчих актів про підтримку молодих сімей також належить український Закон «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (21 червня 2001 р. № 2558-III), який визначає організаційно-правові засади соціальної роботи з молодими сім'ями, дітьми та молоді. Закон ввів терміни "управління в соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю", "соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю", "соціальна інспекція", "соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді", "соціальна профілактика", "соціальна реабілітація", соціальна підтримка "та інші. Ці концепції повністю охоплюють коло питань, в рамках яких проводиться соціальна робота з молодими сім'ями. Соціальна робота покликана забезпечити соціальну підтримку, гарантувати права і свободи, поліпшити якість життя, задовольнити інтереси та потреби цієї категорії молоді.

«Сфери соціальної роботи з цими категоріями: соціальна, економічна, освітня, культурна, медична. До суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю належать: уповноважені органи, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю; спеціалісти з соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю; об'єднання громадян, благодійні організації, релігійні організації; юридичні та фізичні особи, що надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді; волонтери у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю.

Завданнями суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є:

- участь у реалізації національних, регіональних та інших програм соціальної підтримки;
- надання різноманітних соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної, матеріальної та інших видів соціальної допомоги, консультування;
- здійснення соціально-профілактичної роботи, здійснення системи заходів щодо попередження та подолання негативних явищ;
- розробка та реалізація реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, морального, психічного та фізичного стану дітей та молоді, їх адаптації до безпечних соціальних та інших умов життя, надання допомоги сім'ям, дітям та молоді у складних життєвих умовах;
- запровадження державних соціальних стандартів і норм, нових форм, методів соціальної роботи;
- впровадження міжнародної співпраці, вивчення та поширення найкращих міжнародних практик соціальної роботи» [41].

«Основними принципами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є: повага та захист прав людини; таргетування та індивідуальний підхід; доступність та відкритість; добровільний вибір при отриманні або відмові від отримання соціальних послуг; людяність; складність; максимальна ефективність використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю; законність; соціальна справедливість; забезпечення конфіденційності суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, дотримання ними стандартів якості, відповідальність за дотримання етичних та правових норм» [41].

Зміст соціальної роботи з сім'ями повністю відображений в українському законі "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю". Основними напрямками є:

- визначення правових основ соціальної роботи;

- розробка та впровадження національних, регіональних програм соціальної підтримки для цих категорій та інших програм для сім'ї, дітей та молоді;

- організація та здійснення соціальної роботи, надання соціальних послуг;

- здійснення управління в соціальній роботі;

- «забезпечення дотримання мінімальних соціальних стандартів соціальної роботи;

- створення сприятливих умов для функціонування та зміцнення сім'ї;

- сприяння відповідальному ставленню батьків до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та виховання дітей;

- розвиток різних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей без піклування батьків;

- утвердження здорового способу життя в сімейному середовищі»;

- допомога громадським організаціям, іншим об'єднанням громадян, приватним особам у реалізації власних соціально важливих ініціатив та проектів у галузі соціальної роботи з сім'ями;

- розвиток та підтримка волонтерських рухів у сфері соціальної роботи з сім'ями;

- здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення соціальної роботи з сім'ями;

- встановлення та зміцнення зв'язків із соціальними послугами за кордоном, інтеграція до міжнародної системи соціальної роботи [41].

Крім того, закон визначає зміст роботи у сфері соціальних послуг для сімей, який передбачає:

- надання психологічних послуг з психодіагностики, психологічної корекції, психологічної реабілітації, надання методичних консультацій;

- створення здорового способу життя, збереження здоров'я сімей;

- інформування та допомога з питань зайнятості;

- соціальна адаптація, соціальна підтримка дітей-сиріт та дітей без піклування батьків;

- задоволення матеріальних потреб сімей, які перебувають у складних життєвих умовах;
- захист прав та інтересів фізичних осіб, посередництво у представленні інтересів сімей;
- поширення освітніх та культурно-освітніх знань, об'єктивної інформації про види соціальних послуг, формування відповідального ставлення суспільства до соціальних проблем [41].

Законодавство також визначає зміст роботи у сфері соціальної профілактики у сімейному середовищі. Цей аспект включає здійснення заходів щодо запобігання сімейним нещасним випадкам, соціальному сирітству, домашньому насильству, жорстокому поводженню з дітьми, торгівлі людьми, а також інформаційно-просвітницькій роботі, пропагандистській роботі в сім'ях, між дітьми та молоддю за місцем проживання, навчальних або дизайнерських роботах. в індивідуальних стандартах позитивної поведінки, здорового способу життя.

Щодо забезпечення соціальної реабілітації сімей, то Закон України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" передбачає здійснення: освітньої реабілітації, соціально-медичної та психологічної реабілітації; фізична реабілітація осіб з фізичними та психічними розладами; медико-соціальна реабілітація дітей, які зловживають алкоголем та наркотиками; соціально-освітня реабілітація в школах соціальної реабілітації та професійно-технічних школах соціальної реабілітації дітей, які вчинили правопорушення [41].

Важливою складовою соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є здійснення соціальної інспекції, яка проводиться з метою виявлення, фіксації, аналізу та оцінки потреб сімей, дітей та молоді у складних життєвих умовах та потребуючих зовнішньої допомоги, контролю життя, моральних, психічний та фізичний стан дітей та молоді, забезпечення захисту їх прав, свобод та законних інтересів, дотримання національних стандартів та норм у галузі соціальної роботи [41].

Сучасне бачення можливостей розвитку державної молодіжної політики виражене в «Доктрині молодіжної політики України як основи формування, розвитку та ефективної реалізації сучасної конкурентоспроможної особистості». Одним із пріоритетів цієї політики в доктрині є підтримка розвитку сім'ї. Слід також зазначити, що подальша реалізація державної молодіжної політики включає, серед іншого, постійне вдосконалення нормативно-правових актів та практичні заходи щодо підтримки молодих сімей у забезпеченні державою, будівництва та отриманні житла (цільові субсидії, іпотека та інші шляхи покращення житла молодих сімей) [10].

Питання підтримки молоді сім'ї визначено переліком заходів щодо надання соціально-економічної підтримки молодій сім'ї на етапі її соціального формування. Реалізація цього напрямку включає:

- організація виховної роботи з молодими громадянами у галузі репродуктивного здоров'я, безпечного материнства, виховання та розвитку дітей;
- допомога у реалізації програм підтримки молодих сімей;
- впровадження системи заходів щодо формування цінностей здорової сім'ї та підготовки молоді до сімейного життя;
- розробка системи соціальних служб та центрів для розширення спектру послуг для молодих сімей;
- впровадження у практику проведення соціологічного моніторингу проблем молоді сім'ї;
- створення системи правової інформації та консультування молодих сімей, захисту їх прав і свобод [10]. Таким чином, доктрина при вирішенні питання просування молоді сім'ї підкреслює специфіку цієї категорії молодих людей, яка характеризується перебуванням на стадії суспільного становлення. Це підкреслює різницю між поняттям сім'ї та молоді сім'ї.

Крім того, питання доктрини відображено в Доктрині з точки зору забезпечення соціалізації молоді, позбавленої батьківського виховання та піклування. Зокрема, він передбачає:

- розвиток сімейних форм виховання дітей, які залишились без піклування батьків;
- перебудова системи виявлення та розпізнавання бездоглядних дітей;
- закріплення законодавства та підтримка різних форм сімейного виховання бездомних (приймна сім'я, сімейне спонсорство, сімейні виховні групи, спонсорська сім'я, сім'я гостей тощо);
- посилення адміністративної та кримінальної відповідальності батьків, дорослих та працівників дитячих установ за порушення прав дітей або приховування бездоглядності;
- захист прав неповнолітніх у сім'ї, навчальних закладах, судах [10].

Аналіз молодіжного законодавства про підтримку молодих сімей дозволяє нам зауважити, що ці питання вирішуються через систему заходів, що сприяють соціальному формуванню та розвитку молоді завдяки процесу формування особистості та включенню у всі сфери суспільного життя.

Окрім нормативно-правових актів молодіжного законодавства, питання підтримки молодих сімей регулюється також іншими актами, що регулюють суспільні відносини у сфері соціальної та сімейної політики. Основними такими законами є Закон України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми" (21 листопада 1992 р. № 2811-ХІІ), Закон України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" (1 червня 2000 р. № 1768-ІІІ), Закон України "Про соціальні послуги" (19 червня 2003 р. № 966-ІV) [28-29; 40].

Закон України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми" визначає такі види допомоги сім'ям з дітьми:

- допомога при вагітності та пологах;
- допомога при народженні дитини;
- допомога в усиновленні дитини;
- допомога по догляду за дитиною до трьох років;
- допомога дітям під опікою чи піклуванням;
- допомога самотнім дітям [28].

Визначення розміру виплат за ці види допомоги визначається іншими нормативними актами. Таким чином, допомога по вагітності та пологах надається у розмірі 100% середньомісячного доходу жінки (стипендії, грошова допомога, допомога по безробіттю тощо).

Допомога при народженні дитини обчислюється на основі норми утримання дітей віком до шести років, встановленої на день народження дитини (гарантована: кратна 30 прожитковим надбавкам на першу дитину; 120 потреб на третю та кожную наступну дитину [26]).

Допомога на догляд за дитиною до трьох років (надається у розмірі, визначеному для працездатних осіб та середньомісячним сукупним доходом сім'ї на одну особу за останні шість місяців [11]).

Допомога на усиновлення (надається у розмірі, встановленому для виплати допомоги при народженні першої дитини). Допомога дітям, що перебувають під опікою чи піклуванням, надається у розмірі двох надбавок на утримання дитини належного віку [24].

Дитяча допомога самотніми матерями тощо. (Забезпечується в сумі, що дорівнює різниці між 50% мінімуму на утримання дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї на одну особу за попередні шість місяців, але не менше 30% мінімуму на утримання дитини відповідного віку).

Таким чином, аналіз правового регулювання питання підтримки молодих сімей дозволяє зробити висновок, що молода сім'я є одним з найважливіших суб'єктів соціально-демографічної політики в Україні. Слід зазначити, що положення нормативних актів більше орієнтовані на виплату та збільшення матеріальних вигод. Така політика не вирішує весь спектр проблем сучасної молоді сім'ї.

Тож ми можемо зробити наступний висновок. У молодіжному законодавстві питання підтримки молодих сімей представлено головним чином у трьох аспектах: сприяння покращенню рівня життя молоді; поліпшення житлових умов; забезпечення доступу молоді до освіти, особливо молоді з дітьми. Водночас молодіжне законодавство не приділяє належної уваги

питанню сприяння економічній активності молодих сімей. Враховуючи завдання державотворення на сучасному етапі та найближчому майбутньому, на наш погляд, особливу увагу слід приділити сприянню, сприянню економічній діяльності та самозайнятості молоді, в тому числі в контексті підтримки молодих сімей.

У нормативно-правових актах про утримання сім'ї основна увага приділяється соціальному захисту, засоби існування в основному представлені виплатами, передбаченими для різних соціальних умов у сім'ї. Таким чином, необхідність посилення нормативно-правового забезпечення у напрямку поліпшення соціально-економічних умов для самореалізації молоді та попиту на їх трудовий потенціал також важлива для законодавства у сфері сімейної політики.

2.2. Основні засоби підтримки молоді сім'ї та організаційні структури їх забезпечення в Україні

Діяльність у державних органах та управління усіма рівнями структурних підрозділів, створення відповідних соціальних служб, що займаються проблемами молоді, в тому числі молоді сім'ї, є невід'ємною частиною вітчизняної моделі державної молодіжної політики в Україні.

Організаційні структури державного управління для підтримки молодих сімей змінилися за останні роки. В останні роки повний спектр питань, пов'язаних з проблемами молоді та сім'ї, відповідає компетентний центральний орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію національної молодіжної політики.

Таким чином, до 2011 року Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту України відповідало за формулювання державної сімейної політики та координацію її реалізації, особливо щодо підтримки молодих сімей. Відповідальність за здійснення соціальної підтримки різних категорій сімей на місцевому рівні покладено на центри соціальних служб для сім'ї, дітей та

молоді, методичне керівництво їх діяльністю здійснювала Державна соціальна служба у справах сім'ї, дітей та молоді [18, с. 170]. Під час реорганізації системи державного управління Міністерством соціальної політики України було призначено правонаступником ліквідованого Міністерства сім'ї, молоді та спорту України щодо реалізації державної політики з питань сім'ї. На сучасному етапі це міністерство координує та методологічно підтримує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевих органів влади щодо соціальної підтримки молодих сімей, сімей, які перебувають у складних життєвих умовах, та багатьох сімей.

Таким чином, головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування та реалізації державної політики з питань сім'ї є Міністерство соціальної політики України. Окрім сімейних питань, міністерство відповідає за формулювання та забезпечення реалізації державної політики у сфері зайнятості та трудової міграції, трудових відносин, соціального захисту, соціального обслуговування, волонтерської діяльності, оздоровлення та відпочинку дітей, захисту прав засланих. який повернувся в Україну.

Основними завданнями Міністерства соціальної політики, які безпосередньо пов'язані з сімейними проблемами, є:

- формулювання державної політики щодо надання державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій населенню, координація розробки проектів прогнозів та державних програм соціальної та демографічної політики;

- формулювання та реалізація державної політики щодо надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення, включаючи малозабезпечені та багатодітні сім'ї;

- формулювання та реалізація державної політики у сфері надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають або перебувають у складних житлових умовах, людям похилого віку, інвалідам, безпритульним та

бездомним, сиротам та дітям без піклування батьків, іншим соціально незахищеним верствам населення;

- формування та реалізація державної політики щодо сім'ї та дітей, організація оздоровлення та відпочинку дітей;

- участь у розробці та реалізації національної політики щодо запобігання домашньому насильству [37]. Таким чином, у сфері підтримки сім'ї компетенція міністерства зосереджена на забезпеченні: координації розробки проектів прогнозів та державних програм соціальної політики; надавати адресну соціальну допомогу бідним та багатодітним сім'ям; формування та реалізація державної політики щодо сім'ї та дітей, а також у наданні соціальних послуг сім'ям, які можуть опинитися у складних обставинах, запобігання домашньому насильству. Це означає, що основна увага приділяється підтримці категорій сімей, вибір яких пов'язаний із соціально-економічними проблемами.

«Також у сфері підтримки сім'ї міністерство відповідає за такі питання, як розробка пропозицій щодо вдосконалення державної політики розвитку сім'ї; лідерство в галузі соціальної роботи з сім'ями, які можуть або перебувають у складних життєвих умовах; нагляд та координація центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центрів соціально-психологічної допомоги, соціальних центрів матері та дитини тощо.

З метою забезпечення узгодженості та цілісності реалізації соціальної політики, особливо щодо питань підтримки сім'ї, Міністерство здійснює:

- у межах своїх повноважень координація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо застосування державних соціальних стандартів та норм та норм фінансового забезпечення для надання державних соціальних гарантій;

- організаційно-методичне керівництво структурними елементами місцевих державних адміністрацій з питань праці та соціального захисту населення при організації роботи з надання соціальних послуг сім'ям, які можуть або перебувають у складних житлових умовах»;

- моніторинг виконання українського законодавства про соціальний захист сімей [37].

Цікаво, що у положенні міністерства серед 85 перелічених позицій одне положення стосується категорії „молода сім'я”. Йдеться про організацію та здійснення роботи у сфері соціальної підтримки та надання соціальних послуг молодим сім'ям як один із аспектів діяльності міністерства.

На галузевому рівні питання підтримки сім'ї в структурі органів виконавчої влади є відповідальністю відповідних структурних управлінь з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій. Міністерство соціальної політики України затвердило настанови щодо розроблення нормативно-правових актів щодо цих структур.

Ці рекомендації визначають основні положення щодо регулювання цілей, завдань, функцій, прав та обов'язків структурних підрозділів соціального захисту населення, які формуються в структурах обласних, та в Київській державній адміністрації. Відповідно до цих вказівок цей структурний підрозділ визначається як Департамент соціального захисту населення обласних міських адміністрацій. Департамент підпорядковується керівнику відповідної державної адміністрації, відповідальному та підконтрольному Міністерству соціальної політики України. Департаменту в порядку, встановленому законодавством, і в межах своїх повноважень здійснює зв'язок з іншими відомствами центральних органів виконавчої влади, а також компаніями, установами та організаціями. створити умови для послідовної та скоординованої діяльності з точки зору часу, частоти надходження та передачі інформації, необхідної для належного виконання своїх завдань та запланованих заходів [17].

«Основними завданнями відомства є забезпечення реалізації державної соціальної політики на відповідній території у сфері соціального захисту. Завдання сімейного відділу включають:

- встановлення пріоритетів соціального розвитку; аналіз рівня життя населення та підготовка пропозицій до проектів загальнодержавних цільових,

галузевих та регіональних програм; здійснення заходів у сфері соціального захисту, покращення становища сімей, попередження домашнього насильства;

- забезпечення реалізації державної політики у сфері соціальної підтримки, включаючи сім'ї з дітьми, малозабезпечені сім'ї;

- реалізація програм та заходів щодо забезпечення соціального та правового захисту сім'ї, включаючи соціальну підтримку сімей з дітьми, малозабезпечених людей, багатодітних сімей, молодих сімей та сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, запобігання домашньому насильству, реабілітацію та відпочинок дітей, забезпечення рівних права та можливості участі жінок та чоловіків у політичному, економічному та культурному житті; координація діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, компаній, установ та організацій щодо реалізації державної політики у цих сферах»;

- організація соціальних служб, соціальної роботи та соціальних послуг, включаючи соціальну підтримку сімей / осіб, на відповідній території шляхом розвитку спеціалізованих установ, установ та служб та залучення неурядових організацій, що надають соціальні послуги;

- координація діяльності та контроль за виконанням структурних підрозділів соціального захисту населення районів, районів у м. Києві про державне управління про реалізацію державної соціальної політики у сфері соціального захисту, надання їм організаційно-методичної допомоги у належному застосуванні законодавства у цій галузі;

- надання допомоги: реалізація державної політики зайнятості на відповідній території, повна, продуктивна, вільно обрана зайнятість, зменшення безробіття; органи місцевого самоврядування у вирішенні питань соціально-економічного розвитку окремих територій; громадські та інші організації у своїй роботі у сфері соціального захисту сімей, дітей та інших вразливих груп [17].

Конкретизація змісту роботи включена до переліку завдань кафедри у різних сферах. Аналіз функціонального навантаження цієї структури дозволяє

нам спостерігати, що питання підтримки сім'ї знаходять своє відображення у всіх аспектах роботи відділу. Таким чином, здійснюючи заходи соціальної підтримки, департамент виконує, серед іншого, координаційно-методичні функції та моніторинг у сфері державної допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, державі; контролює правильність та своєчасність призначення та виплати допомог та інших соціальних виплат місцевими органами соціального захисту населення, здійснення інших заходів соціального захисту.

«У сфері реалізації державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян департамент виконує координаційно-методичні функції, контролює та контролює надання пільг, передбачених законодавством України, та здійснення заходів щодо соціального захисту сімей загиблих воїнів, багатодітних сімей.

У сфері соціальних послуг, соціальної роботи та надання соціальних послуг населенню відділ:

- вивчає потреби адміністративно-територіальної одиниці в соціальних послугах, готує та подає до обласної, Київської міської державної адміністрації організацію соціальних служб відповідно до потреб та створення ефективної системи соціальних служб;

- забезпечує організацію роботи зі створення та розвитку мережі установ, агентств та служб з надання соціальних послуг сім'ям / особам, які перебувають у складних життєвих умовах та потребують зовнішньої допомоги»;

- спрямовує та координує діяльність обласних, Київського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

- координує та методично підтримує діяльність територіальних центрів соціальних служб (надання соціальних послуг) та інших соціальних установ, установ та служб у реалізації законодавства України;

- визначає пріоритетні напрями соціальної роботи з сім'ями, метою яких є запобігання сім'ям потрапляння у важкі умови життя;

- забезпечує ведення реєстру суб'єктів, які надають соціальні послуги у цій сфері;

- здійснює контроль за дотриманням встановлених нормативно-правовими актами стандартів та положень щодо рівня та якості соціальних послуг, що надаються державними службами, установами, службами та неурядовими організаціями відповідно до соціального замовлення за рахунок бюджету;

- заохочує створення дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей;

- співпрацює з неурядовими організаціями, службами та установами, що надають соціальні послуги сім'ям з дітьми, сім'ям / особам, які перебувають у складних життєвих умовах та потребують зовнішньої допомоги;

- в межах своїх повноважень організовує роботу, пов'язану з наданням благодійної (гуманітарної) допомоги соціально зникаючим громадянам та сім'ям, які перебувають у складних життєвих умовах.

Питання про підтримку сім'ї найбільш яскраво проявляється в роботі відділу з покращення становища сімей, попередження домашнього насильства. У цій галузі кафедра:

- розробляє та впроваджує заходи щодо пропаганди сімейних цінностей, підвищення рівня правової обізнаності батьків та дітей, забезпечення соціального та правового захисту сімей;

- у межах своїх повноважень надає методичну допомогу багатодітним сім'ям та сім'ям, які перебувають у складних житлових умовах, компаніям, установам та організаціям, об'єднанням громадян та окремим громадянам у запобіганні домашньому насильству, забезпечує координацію діяльності спеціалізованих установ з питань запобігання домашньому насильству;

- в межах своїх повноважень забезпечує розробку та реалізацію заходів щодо вирішення соціальних проблем молодих сімей [17].

На районному рівні державна політика підтримки молоді сім'ї покладається на управління соціального захисту населення району, району в м.

Київській державній адміністрації. У сфері підтримки сім'ї основними завданнями управління є:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері соціального захисту, підтримки сім'ї, попередження домашнього насильства; забезпечення рівних прав чоловіків і жінок, реабілітація та відпочинок дітей, боротьба з торгівлею людьми, реалізація програм та здійснення заходів у цій галузі;

- призначення та виплата соціальної допомоги, компенсацій та інших соціальних виплат, надання субсидій на відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пального для дому;

- організація соціальних служб, соціальна робота та надання соціальних послуг, включаючи соціальну підтримку сімей / осіб, розвиток спеціалізованих установ, установ та служб та залучення неурядових організацій, що надають соціальні послуги;

- розробка та організація комплексних програм та заходів щодо поліпшення становища соціально незахищених верств населення, сімей та громадян, які опинились у складних життєвих обставинах, та всебічна допомога в отриманні соціальних пільг та послуг за місцем проживання [17].

Таким чином, з точки зору роботи з покращення становища сімей, попередження домашнього насильства:

- реалізовує заходи та програми з пропаганди сімейних цінностей, підвищення рівня правової обізнаності, соціального та правового захисту сімей, надає методологічну та практичну допомогу та поради щодо запобігання домашньому насильству компаніям, установам та організаціям, об'єднанням громадян та приватним особам, що входять до його компетенції;

- співпрацює з іншими структурними підрозділами райдержадміністрації, органами місцевого самоврядування, а також з компаніями, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами та об'єднаннями громадян у галузі охорони здоров'я, освіти, міграційної служби, зайнятості, внутрішніх справ та іншими. соціальна підтримка сімей та дітей;

- в межах своїх повноважень надає методичну допомогу сім'ям та особам у запобіганні домашньому насильству, забезпечує організацію спеціалізованих установ з попередження домашнього насильства;

- у межах свого мандату забезпечує розробку та реалізацію заходів щодо вирішення соціальних проблем молодих сімей [17].

Крім того, департамент та відділ забезпечують ведення Єдиної інформаційно-аналітичної системи соціального захисту, Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги; централізована база даних з питань інвалідності, інші інформаційні системи та реєстри, визначені Міністерством соціальної політики, підтримує єдине інформаційне та телекомунікаційне середовище в межах інформаційної інфраструктури Міністерства соціальної політики та власного сегмента локальної мережі.

Перелік основних завдань, функцій департаменту та управління соціального захисту населення дозволяє визначити основні категорії сімей, яким держава надає підтримку. Ці категорії - це сім'ї з дітьми, малозабезпечені, багатодітні сім'ї, молоді сім'ї, сім'ї, які перебувають у складних життєвих умовах. Перелік цих категорій включає молоді сім'ї. Слід зазначити, що підтримка молодих сімей може надаватися у двох аспектах: підтримка за критерієм "молода сім'я" та підтримка молодих сімей, що належать до категорій сімей з дітьми, малозабезпечених, багатодітних, молодих сімей, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Аналіз функціонального навантаження департаменту та управління соціального захисту дозволяє визначити три основні компоненти державної підтримки молодих сімей: пільги, грошові виплати; поради та інформація; соціальна робота.

Однією з ключових складових організаційної системи державної підтримки молодих сімей є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. На сьогодні Україна здобула значний досвід функціонування цих соціальних центрів. Вони займають важливе місце в механізмі формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні. Весь комплекс соціальної роботи з

молодими сім'ями забезпечує мережа центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

На початку 2013 року в Україні функціонувало 737 центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. З них: 27 обласних центрів; 171 - міський; 34 - район у містах; 487 - район; 3 - населений пункт; 15 - сільська місцевість [12].

Соціальна робота з цією категорією молоді спрямована на соціальну підтримку, гарантування прав і свобод, поліпшення якості життя, задоволення інтересів та потреб. Основними компонентами центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді є:

- соціальна інспекція (заходи щодо виявлення, аналізу, моніторингу умов життя сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах, морального, фізичного та психічного стану дітей та молоді, оцінки їх потреб, контролю за дотриманням національних та соціальних стандартів роботи);

- соціальні послуги (соціальні заходи, спрямовані на сприяння, підтримку та надання послуг сім'ям, дітям та молоді з метою подолання або полегшення життєвих труднощів, підтримки соціального статусу та повноцінного життя);

- соціальна профілактика (вид соціальної роботи, спрямованої на запобігання важким умовам життя сім'ям, дітям та молоді, аморальній, протиправній поведінці в сім'ях, між дітьми та молоддю, виявленню та запобіганню будь-яких негативних наслідків для життя та здоров'я дітей та молоді, і поширення соціально небезпечних захворювань серед дітей та молоді);

- соціальна реабілітація (вид соціальної роботи, спрямованої на відновлення основних соціальних функцій, психологічного, фізичного, морального здоров'я, соціального статусу сімей, дітей та молоді);

- соціальна підтримка (вид соціальної роботи, спрямованої на надання соціальної допомоги, допомоги та заступництва соціально незахищеним категоріям дітей та молоді з метою подолання життєвих проблем, збереження та поліпшення їх соціального статусу).

Крім того, важливе місце в діяльності цих центрів займає консультування для молоді та молодих сімей. Питання консультування охоплюють такі види, як надання соціально-психологічного, психолого-педагогічного, соціально-медичного, юридичного, інформаційного та консультування. Таким чином, діяльність центрів спрямована на покращення життя різних категорій молоді, зокрема молодих сімей.

Аналіз форм звітності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, документів, що регламентують їх діяльність, показав, що при роботі з сім'ями основна увага приділяється таким категоріям, як сім'ї з дітьми, малозабезпечені, багатодітні, молоді сім'ї, сім'ї у складних життєвих обставинах. Окремий напрямок роботи також спрямований на підтримку прийомних сімей, будинків сімейного типу. Водночас підвищення ефективності центрів вимагає поглиблення диференціації у роботі з сім'ями.

На наш погляд, розвиток та вдосконалення роботи з молодими сім'ями вимагає більшої уваги до проблем таких категорій сімей, як сім'я без дітей, позашлюбна сім'я, міжнаціональна сім'я. Підвищення рівня життя цих категорій передбачає розробку відповідних форм та засобів їх підтримки. Поглиблення диференційованого підходу до роботи з різними категоріями сімей показує перспективний напрям у розробці державної політики у сфері підтримки молодих сімей.

Це підтверджується роботами дослідників. Зокрема, Д. Ю. Арабаджиев зазначає, що напрямок соціальної роботи повинен обиратися з урахуванням типу сім'ї, на яку спрямована ця робота. Наприклад, ви можете згрупувати типи сім'ї, такі як бездітна сім'я, велика сім'я та молодіжна сім'я, в одну групу. Загальні проблеми, які об'єднують такі сім'ї, є наслідком складних демографічних чи соціально-економічних умов у нашій країні, а проблеми, які потрібно вирішити в роботі соціальних працівників, мають спільні, головним чином матеріальні та житлові проблеми [2, с. 91].

Дослідник зазначає, що особливу увагу слід приділити таким типам сімей, як позашлюбна сім'я, вторинний шлюб, міжетнічна сім'я, які

відображають проблеми в соціальному плані (а останні - етносоціальні та етнографічні). З огляду на це Д. Ю. Арабаджиев зазначає, що напрямки соціальної роботи з такими сім'ями повинні бути зосереджені на психологічному аспекті. Такі сім'ї часто потребують кваліфікованої юридичної допомоги у вирішенні певного питання. Тому до роботи з такими сім'ями соціальні працівники повинні включати кваліфікованих фахівців з інших областей - психологів, юристів та інших.

Для неповних сімей найпоширенішою проблемою є фінансова проблема. Залишившись наодинці з дитиною, мати не може утримувати дитину і себе. Державна допомога або аліменти суттєво не покращують ситуацію. Особливо скрутне становище матерів студенток, безробітних, з кількома дітьми, без житла. Тому неповна сім'я отримує пріоритетну матеріальну допомогу з боку державних установ та громадськості. Проблема поєднання професійних та батьківських ролей актуальна також для неповних сімей, оскільки значна частина самотніх матерів не отримує допомоги у догляді та вихованні своїх дітей із найближчого оточення. Вони готові перекваліфікуватися, змінити свій графік і місце роботи, працювати за сумісництвом, працювати вдома тощо, лише щоб мати можливість поєднати роль головного годувальника сім'ї з материнськими обов'язками [2, с. 91].

Важливою частиною соціальної роботи з неповними сім'ями є правовий захист та підтримка дітей та батьків. Незважаючи на економічні труднощі, держава надає їм певні виплати, допомогу та компенсації. Що стосується надання соціальної допомоги первинним та середнім сім'ям, то воно все ще не вважається актуальним у вітчизняній практиці, головним чином через те, що така ситуація не є проблемою. У зв'язку з цим особливу увагу слід приділити питанню консультування людей, які перебувають у розлученні, що щойно одружилися, які мають другий шлюб та дитину від першого чоловіка.

Крім того, дослідження висвітлили проблему сімей з батьківськими помилками, такі як конфлікти між батьками, брак часу на навчання з дитиною, помилки в вихованні тощо. Соціально незахищені діти часто походять з сімей,

батьки яких є трудящими-мігрантами. За останні роки багато віддалених повноцінних сімей набули статусу одиноких або (і) неблагополучних сімей, що спричинило проблему нової сім'ї та дитини [2, с. 92].

Експерти відзначають той факт, що сучасна молода сім'я дуже швидко пристосовується до нових вимог соціально-культурного походження, швидше за інших сімей реагує на всі соціальні зміни, має багато альтернатив подружній, сімейній та сексуальній поведінці, але в той же час сильно залежить від зовнішніх обставин (погана умови життя, обмежені фінансові ресурси, часто матеріальна залежність від батьків, труднощі у самовизначенні тощо).

Молода сім'я - одна з найбільш вразливих груп населення. Саме вона в першу чергу потребує підтримки держави.

На думку дослідників, головною метою та цілями соціальної роботи з молодими сім'ями повинні бути:

- «розробка та реалізація заходів щодо зміцнення молодого сім'ї як репродуктивної соціальної одиниці;
- адаптація молодого сім'ї до перехідної ринкової економіки;
- поліпшення матеріального, етичного та духовного стану молодого сім'ї;
- проектування та розробка системи соціально-психологічної допомоги молодим сім'ям;
- створення сприятливих умов для поєднання соціальних та сімейних функцій молодого сім'ї;
- сприяння підприємницькій діяльності молоді;
- організація сімейного дозвілля та відпочинку» [2, с. 92].

Загалом сучасна система державної підтримки значною мірою характеризується виплатами як основним засобом підтримки сімей, особливо сімей з дітьми, включаючи допомогу при народженні дитини. Останніми роками ці виплати поступово збільшуються. Водночас проблемна ситуація у цьому питанні полягає в тому, що дитячі надбавки за відсутності роботи стають основним доходом сім'ї. У таких ситуаціях жінки втрачають певний зв'язок із ринком праці. Більше того, ставлення населення до таких пільг часто

розглядається не як тимчасова компенсація збитків, пов'язаних з відходом члена сім'ї з ринку праці, а як своєрідне джерело стійкого фінансового забезпечення. Ця ситуація посилює залежний настрій громадян. Відповідно, потрібно розробляти нові підходи до підтримки сім'ї, формування потреб громадян та зацікавленості у самостійній зайнятості, соціальній та економічній діяльності. У цьому напрямку перед державою стоїть завдання створити сприятливі умови для поєднання професійних та сімейних обов'язків.

Аналіз основних способів підтримки молодих сімей та організаційних структур щодо догляду за ними в Україні показує необхідність вдосконалення державної політики в цьому напрямку. Зокрема, соціальна робота з молодими сім'ями вимагає диференціації застосовуваних механізмів соціальної допомоги залежно від типу сім'ї. До основних аспектів роботи з молодими сім'ями належать: запобігання сімейним проблемам шляхом роботи з молоддю у сфері відповідального батьківства та підготовки до сімейного життя; безпосередня робота з родиною у складних життєвих обставинах.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

3.1. Програми як основний інструмент підтримки молодого сім'ї в Україні

Одним з головних інструментів підтримки сім'ї, особливо молодого сім'ї, у вітчизняній практиці є програми. Це національні цільові програми, що мають національний характер, та регіональні, місцеві програми, розроблені та реалізовані місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування. Зміст та суть державної підтримки молодих сімей в Україні відображається як у програмах сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, так і в програмах підтримки сімей.

Так, в 2013 р. Україна прийняла національну цільову соціальну програму підтримки сім'ї до 2020 р. Метою цього програмного документа є збереження традиційних сімейних цінностей, підвищення мотивації до шлюбу, свідоме народження та виховання дітей та підвищення соціального захисту сімей, які перебувають у складних життєвих умовах.

Орієнтовний обсяг фінансування Програми з державного бюджету у 2014 році становить 3601,3 тис. грн, у 2015 році - 3519 тис. грн., у 2016 році - 3857,5 тис. грн. Орієнтовний обсяг фінансування з місцевих бюджетів у 2016 році становив 7248,3 тис. гривень, у 2017 році - 8430,4 тис., у 2018 році - 9049,7 тис. грн., у 2019 році - 9551,1 тис. грн. Обсяг фінансування програми щороку оновлюється з урахуванням фінансових можливостей національного та місцевих бюджетів [34].

Попередньою програмою, що реалізовувалась у цій галузі, була Національна програма підтримки сім'ї на період до 2010 р. (Постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 р. № 244). Ця програма була призначена в першу чергу для здійснення заходів щодо надання матеріальної підтримки

соціально незахищеним верствам населення та надання соціальних послуг сім'ям, які опинились у складних обставинах через домашнє насильство. Недоліками цього підходу є його спрямованість на подальший розвиток системи державної допомоги, яка не мотивує людину до вирішення проблем у власній родині. Відповідно, результати аналізу реалізації Національної програми підтримки сім'ї показали, що більше уваги слід приділяти питанням профілактичної роботи з сім'ями, коли проблеми, які можуть виникнути в сім'ї та спричинити складні наслідки, можна запобігти або нейтралізувати. . початкові етапи. Цей підхід є основою національної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2020 року. Суть цього підходу полягає у перенесенні акценту сімейної політики на принципи сприяння саморозвитку та самообслуговуванню, надання адресної соціальної допомоги, об'єднання зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, зміцнення місцевого самоврядування та громадськості асоціації.

Цей варіант всебічної підтримки сім'ї в Україні, який буде впроваджений у період 2016-2020 років, призначений для:

- пропаганда сімейних цінностей для створення сім'ї, орієнтованої на народження та виховання двох і більше дітей, які можуть самостійно вирішувати проблеми, забезпечувати власний розвиток, брати активну участь у житті громади, виховувати відповідальних громадян;

- підготовка молоді до подружнього життя;

- формування свідомого та відповідального ставлення до батьківства, повноцінного виховання та розвитку дітей;

- здійснення соціальної підтримки сімей шляхом створення ефективної системи захисту населення шляхом запровадження механізму всебічного надання адресної допомоги та соціальних послуг сім'ям;

- соціальний захист та підтримка сімей, які перебувають у складних життєвих умовах, запобігання асоціальної поведінці в сім'ї, особливо насильству;

- надання всебічної підтримки сім'ям, особливо з дітьми [34]. Так, у період 2016-2020 років у сфері підтримки сім'ї планується зосередити увагу на створенні належних умов для саморозвитку, самодостатності сімей, посиленні ролі органів місцевого самоврядування у вирішенні проблем різних категорій сімей, а також розвитку форм участі громадськості. зв'язки в районі. Таким чином, можна говорити про децентралізацію управління соціально-економічними процесами. Питання молоді у програмі висвітлюється, серед іншого, в заходах з підготовки молоді до подружнього життя.

Очікується, що в процесі реалізації національної цільової програми соціальної підтримки сім'ї будуть отримані такі результати:

- підвищення престижу сім'ї та створення позитивного ставлення до багатодітних сімей, розуміння необхідності їх цільової підтримки (інформаційна діяльність щороку охоплює 30 відсотків населення);

- зміцнення шлюбу та зменшення кількості розлучень (збільшення кількості зареєстрованих шлюбів з 0,5 до 1,5 відсотка та щорічне зменшення кількості розлучень до 1 відсотка порівняно з минулим роком);

- збільшення кількості сімей з двома і більше дітьми (щорічне збільшення кількості сімей з двома і більше дітьми на 1,5 відсотка);

- зменшення асоціальних проявів у сімейному житті, особливо насильства (серед направлених до 2650 осіб, які проходили виправні програми);

- посилення відповідальності батьків за утримання, виховання та розвиток дітей, їхнє життя та здоров'я (щорічне зменшення кількості сімей до 2 відсотків, у яких дітей виховує один із батьків);

- надання послуг сім'ям у підготовці до майбутнього батьківства (збільшено кількість людей до 21 000, охоплених заходами з підготовки до відповідального батьківства);

- запровадження підготовки молоді до подружнього життя з метою запобігання розлучень та нестабільності у стосунках;

- проведення необхідних соціологічних досліджень та досліджень щодо формування та реалізації державної політики щодо сім'ї та дітей, підготовка необхідних публікацій.

Для підготовки молоді до подружнього життя заплановано наступні заходи:

- розробка програми підготовки молоді до подружнього життя;
- підготовка фахівців регіональних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді для роботи з молоддю для підготовки до подружнього життя;
- підготовка сімей до відповідального батьківства;
- моніторинг програми підготовки молоді до подружнього життя [34].

Отже, питання молоді в цій програмі розглядається насамперед у контексті формування готовності молодого покоління створити сім'ю. Таким чином, організація роботи в цьому напрямку повинна здійснюватися на основі розробки та реалізації окремої програми.

Щодо загальної оцінки ефективності національних програм підтримки сім'ї, то одним із їх основних недоліків є зосередженість на кількості вжитих заходів, які не дозволяють нам відстежувати вплив та доцільність деяких галузевих програм. Однією з позицій подолання цієї ситуації є запровадження системи періодичної звітності на рівні кожного міністерства щодо ефективності реалізації цих програм та Загальнодержавної програми підтримки сім'ї [18, с. 170]. Перспективним напрямком вдосконалення процесу розробки та реалізації національних та регіональних програм є встановлення критеріїв оцінки їх ефективності не лише за кількісними, а й за якісними показниками.

Основним програмним документом державного рівня у сфері реалізації державної молодіжної політики на поточному етапі є Національна цільова соціальна програма "Молодь України". Орієнтовний обсяг фінансування програми становить 257 419 тис. грн, у тому числі 97 501,2 тис. грн. - за рахунок коштів державного бюджету 139369,3 тис. грн - місцевих бюджетів 20548,5 тис. грн. - з інших джерел [33].

Підхід, який використовується в цій програмі, базується на принципах взаємодії з усіма представниками молодіжних та соціальних інституцій, зацікавлених у вирішенні проблем, залученні організацій, що мають досвід молодіжної роботи, важливих ресурсів для надання соціальних та інших послуг. У програмі зазначається необхідність впровадження ефективного механізму партнерства та взаємодії, сучасних технологій, системи збору та обробки відповідної та достовірної інформації щодо можливостей та потреб молоді, розробки нових стандартів роботи з молоддю. Таким чином, можливості вдосконалення процесу формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні пов'язані з розробкою форм та способів взаємодії учасників цього процесу, визначенням та конкретизацією сучасних стандартів молодіжної роботи при реалізації цієї політики, зокрема молодих сімей.

Аналіз національної цільової соціальної програми "Молодь України" дозволяє зробити висновок, що питання підтримки молодих сімей не розглядається в окремому напрямку та пріоритеті. Це питання певною мірою стосується таких завдань програми, як утвердження патріотизму, духовності, моралі та створення загальнолюдських цінностей серед молоді, пропаганда та створення здорового способу життя, створення сприятливого середовища для працевлаштування молоді, моніторинг молоді в Україні. Реалізація цих завдань у програмі стосується молоді загалом. У той же час, на наш погляд, подальше вдосконалення практики розробки та впровадження таких програмних документів вимагає використання більш диференційованого підходу до молоді, розподілу різних категорій та врахування їх інтересів. Зокрема, для молодих сімей діяльність програми може забезпечити підтримку у працевлаштуванні молодих сімей, які вже створили сім'ю, підприємницькі ініціативи молодих сімей. Посилення роботи в цьому напрямку сприятиме зміцненню економічної незалежності молодих сімей, їх господарської діяльності та покращенню рівня життя молоді.

Вищезазначені положення вказують на зміст програм та суть підходів до державної підтримки молодих сімей на національному рівні. Особливо цікавий регіональний досвід підтримки молодих сімей. Розглянемо це питання у справі Дніпропетровської області. Так, у Дніпропетровській області питання підтримки молодих сімей відображено в таких регіональних програмних документах, як Програма розвитку сім'ї та гендерна рівність у Дніпропетровській області на 2012-2021 роки та Регіональна цільова соціальна програма «Молодь у Дніпропетровській області» на 2012-2021 роки.

Реалізація Програми розвитку сімейної та гендерної політики у Дніпропетровській області на період 2012-2021 років зумовлена необхідністю реалізації сучасної державної політики щодо сім'ї та статі, яка має на меті забезпечити сприятливі умови для всебічного розвитку сім'ї та кожного з її членів, повного здійснення сімейних функцій, підвищення рівня життя, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства, формування сексуальної культури населення. Сума загального фінансування з обласного бюджету становить 5 401,8 грн. [38].

У Дніпропетровській області дві третини від загальної кількості сімей становлять сім'ї з однією дитиною. Таким чином, з мільйона сімей, які проживають лише 12 000, у них багато дітей. Основні проблеми сім'ї в регіоні пов'язані з погіршенням демографічної ситуації, репродуктивним здоров'ям, сімейною економікою, сімейним безробіттям, народженням і вихованням дітей у сім'ї. Потрібно вирішити проблему сімей у галузі освіти, навчання, продуктивної зайнятості, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Проблеми торгівлі людьми та домашнього насильства щодо дітей та жінок також посилюються в останні роки. Наприклад, у 2010 році 8923 людини, у тому числі 8554 жінки та 369 чоловіків, повідомили про насильство в сім'ї в міліції, у 2011 році - 4133 особи, з них 9 дітей, 3713 жінок, 411 чоловіків [38].

Відповідно до виявлених проблем, метою Програми є створення соціально-економічних умов для нормального функціонування та розвитку сім'ї як основи суспільства, створення духовно і фізично здорової, фінансово

успішної, соціально успішної сім'ї. сприяння рівним правам та можливостям для жінок та чоловіків та їх здійснення як основних прав людини. Програма реалізується у два етапи: фаза I - 2012-2016, фаза II - 2017-2021.

Програма визначає наступні 7 пріоритетів:

- створення позитивного іміджу шлюбу та сім'ї. Підтримка сімей у вихованні дітей;
- економічна та соціальна підтримка сімей;
- створення здорового способу життя в сім'ї, підтримка репродуктивного здоров'я;
- патріотичне виховання сімей та дітей;
- запобігання домашньому насильству та боротьба з торгівлею людьми;
- сприяння гендерній рівності в українському суспільстві;
- організаційне, кадрове, науково-методичне та інформаційне забезпечення.

Під час реалізації Програми слід отримати, серед іншого, такі результати: підвищення статусу сімейної установи, престижу сімейного способу життя; забезпечити оптимальні умови для народження та повноцінного виховання дітей у сім'ї; посилити економічну діяльність сім'ї та оптимізувати соціальний захист сімей з дітьми; удосконалити форми допомоги молоді у шлюбі; вихованні дітей; поліпшити якість соціальних послуг для сімей, які перебувають у складних життєвих умовах; зменшити кількість злочинів, пов'язаних із домашнім насильством та торгівлею людьми [38].

Діяльність Програми, яка безпосередньо пов'язана з молоддю сім'єю, включає: здійснення інформаційно-просвітницької роботи, спрямованої на підготовку молоді до сімейного життя, створення відповідального батьківства, здорового способу життя та підтримку репродуктивного здоров'я; залучення до освітніх програм для дітей та молоді з питань попередження домашнього насильства та запобігання торгівлі людьми. Важлива роль у програмі присвячена діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Особливо це стосується роботи консультативних центрів у пологових будинках

та дитячих будинках для запобігання раннім соціальним притулкам та спеціалізованих формувань центрів «Служба підтримки сім'ї», які надають соціальну підтримку сім'ям, які перебувають у складних ситуаціях та потребують допомоги. Крім того, деякі навчальні заклади у м. Дніпро працюють у цьому напрямку із створенням «Клубів молоді сім'ї», навчального центру для майбутніх мам та їх сімей для пологів «лелека» тощо. [18, с. 169].

Таким чином, питання підтримки молодих сімей у реалізації програми розвитку сімейної політики у Дніпропетровській області окремо висвітлює питання підготовки молоді до сімейного життя, створення відповідального батьківства, здорового способу життя та збереження репродуктивного здоров'я. Йдеться здебільшого про інформацію та освіту в цій галузі. Інші питання допомоги та допомоги молодим сім'ям реалізуються в інших сферах реалізації цього документа. Таким чином, переваги цієї програми включають сильний акцент на заходах, що сприяють економічній діяльності сім'ї, зокрема за допомогою працевлаштування та сприяння підприємництву. Підтримка сім'ї у цьому відношенні забезпечується шляхом розвитку сімейної підприємницької ініціативи, індивідуального працевлаштування, конкурсів на сімейні бізнес-плани, сприяння професійній конкурентоспроможності жінок та чоловіків шляхом кращого охоплення їх системою підготовки, перепідготовки та підготовки кадрів для ринкової економіки, залучення жінок та чоловіків до підприємництва, малі та середні підприємства. Розвиток цих аспектів відкриває нові можливості для підвищення рівня життя молодих сімей, створення належних умов для виконання сімейних функцій та реалізації потенціалу молодих сімей в економічній галузі.

Метою обласної цільової соціальної програми «Молодь Дніпропетровської області» на період 2012-2021 років є створення сприятливих соціальних, економічних, законодавчих, фінансових та організаційних умов для самовизначення та самореалізації молоді, вирішення їх нагальних проблем. Обсяг фінансування цього проекту з обласного бюджету становить 54 447,5

грн. [39]. До основних видів діяльності, спрямованих на підтримку молоді, належать: освітня, культурно-логічна, інформаційна, науково-методична.

Питання молодих сімей безпосередньо представлено в програмі заходами, пов'язаними з розвитком Дніпропетровського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, зокрема шляхом сприяння розвитку мережі сільських та міських центрів соціальних служб. Програма також передбачає проведення регіональних соціальних акцій для підтримки молоді та молодих сімей та розробки та розповсюдження спеціального фінансового щоденника для молодих сімей щодо планування та раціонального використання сімейного бюджету [39].

З аналізу цієї програми можна зробити висновок, що питання молоді сім'ї вирішуються і в інших сферах її реалізації, таких як організаційна, науково-методична та інформаційна допомога у реалізації національної молодіжної політики, а також правовий захист та правова освіта молоді. До таких напрямів реалізації програми належать також: створення умов для інтелектуального самовдосконалення молоді, розвитку творчої особистості; утвердження патріотизму, духовності, моралі та формування загальнолюдських цінностей; пропаганда та створення здорового способу життя; створення сприятливого середовища для зайнятості молоді; надання підтримки молодіжним та дитячим громадським організаціям; залучення українських молодіжних організацій до відповідних європейських та світових організацій. В основному це пов'язано з передбаченням розробки окремої програми розвитку готовності підростаючого покоління створити сім'ю. Результатом реалізації цієї програми має стати покращення соціальної роботи з молодими сім'ями, вдосконалення механізму та збільшення надання пільгових довгострокових державних позик на будівництво та придбання житла для молодих сімей та молодих громадян за рахунок державного бюджету України.

Вивчення змісту програмних документів, спрямованих на підтримку сімей в Україні, дозволяє нам визначити ключові проблеми впливу держави на становище сімей, такі як житло, охорона здоров'я, працевлаштування, освіта,

фінанси. Сюди входять: вдосконалення механізмів забезпечення житлом для сімей з дітьми; розвиток соціальної інфраструктури захисту дітей, стимулювання роботодавців до створення сприятливих умов праці для жінок з дітьми, надання соціального пакету; вдосконалення системи охорони здоров'я вагітних жінок та жінок з дітьми, підтримка вагітності та пологів.

На наш погляд, при розробці програм сприяння соціальному формуванню та розвитку молоді в регіоні слід більше уваги приділяти покращенню умов для виконання функцій молодих сімей. Серед іншого можна виділити два аспекти у цьому напрямку: надання підтримки та фінансування програм, проектів, заходів, ініціатив молодіжних громадських організацій, що покращують умови життя молодих сімей, з акцентом на діяльність з розвитку соціальної та економічної діяльності молодих сімей; широке залучення громадських організацій, зокрема молодіжних, до розробки та обговорення проектів, програм та заходів щодо державної підтримки молодих сімей.

3.2. Удосконалення засобів підтримки молоді сім'ї в умовах модернізації соціальної політики в Україні

На сучасному етапі держава здійснює вплив у сфері підтримки сім'ї через соціальні виплати, соціальні доплати, соціальні послуги. Ці три складові формують загальний механізм державної соціальної підтримки сімей. Важливу частину цього механізму займають різні види фінансової допомоги. Загалом, аналіз видів та форм допомоги сім'ям дає змогу зробити висновок, що політика в цьому напрямку більше орієнтована на подолання наслідків соціальних ризиків. На державному рівні політика підтримки сім'ї зосереджена насамперед на виконанні державних соціальних зобов'язань, реалізації програм соціальної підтримки в Україні. Держава зосереджена на підтримці сімей з дітьми. Слід зазначити, що державна система матеріального забезпечення сімей з дітьми не враховує їхні індивідуальні потреби. Це часто призводить до того, що гарантовані виплати для одних сімей непотрібні, а для інших недостатні.

Загалом форми підтримки сім'ї розглядаються деякими категоріями сімей як форма зайнятості, яка формує ставлення до системи соціальних виплат.

Відповідно, можна погодитись із висновками експертів, що реформа державної системи соціального забезпечення надзвичайно важлива для створення механізмів надання всебічної адресної соціальної та фінансової допомоги, межі та розміри якої повинні залежати від індивідуальних потреб сім'ї та наявних сімейних ресурсів. Існує також нагальна потреба перевести державну політику соціальної підтримки молодих сімей від соціального захисту тих, хто вже перебуває у складних життєвих умовах, до профілактичної роботи на ранній стадії їх виявлення.

Сучасне бачення країни щодо завдань політики підтримки сім'ї в Україні визначене у щорічному зверненні Президента України до Верховної Ради України. У документі зазначається, що забезпечення належних умов для дітей та сімей з дітьми є стратегічною інвестицією в Україну в XXI столітті. Його головна мета - відновити здатність сімей забезпечити дітей якісною освітою, забезпечити їм всебічний фізичний та творчий розвиток та створити основу для виховання всіх дітей (незалежно від віку, стану здоров'я та інших обставин) у сімейному середовищі [27, с. 108]. Для підтримки цієї категорії сімей визначено більшість цілей державної політики. Перш за все, мова йде про збільшення доходів, розмірів допомоги, покращення умов виховання дітей з особливими потребами в сім'ях, сприяння праву на освіту та інтелектуальному розвитку різних категорій дітей. Заходи в цьому напрямку включають:

- збільшення доходів кожної малозабезпеченої сім'ї;
- скасування гарантованого розміру аліментів на дітей, встановленого для допомоги дітям із малозабезпечених сімей;
- збільшити розмір допомоги по догляду за дітьми з дітьми-інвалідами (з найтяжчим рівнем втрати здоров'я) на 25%, що покращить становище 15 000 дітей-інвалідів;

- забезпечити захист права дітей-інвалідів на сімейне навчання, в тому числі шляхом створення комплексної системи денних центрів для дітей з обмеженими можливостями (із залученням експертів з реабілітації);

- створити умови для всебічного розвитку та доступу до усіх сфер соціального життя дітей з особливими потребами, повною мірою забезпечити їх реабілітаційними засобами, протезно-ортопедичними виробами, засобами зв'язку та обміну інформацією;

- створення загальноукраїнської «гарячої лінії» для захисту сімей з дітьми, яка негайно отримує та організує термінову реакцію державних органів та установ на порушення прав дітей, випадки насильства над дітьми [27, с. 108-110].

Відповідно до висновків та пропозицій експертів, наведених у щорічному звіті Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України щодо ситуації з молоддю в Україні щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні як основи стабільності держави. Розробка такої стратегії повинна включати організацію роботи за наступними напрямками:

- формування пріоритетів сімейних цінностей та відповідального батьківства в суспільстві: розробка та реалізація державної інформаційної політики, спрямованої на просування сім'ї як найвищої соціальної цінності; розробка та впровадження соціальної реклами як ефективного механізму впливу на формування ціннісних орієнтацій дітей та молоді;

- запровадження освітніх програм для формування цінності сімейних відносин у дітей;

- підготовка молоді до створення сім'ї: створення консультаційних центрів, відкриття телефонних ліній для молоді про подружнє життя, сімейні стосунки; підготовка молодих пар до створення сім'ї: розробка та впровадження навчальних та інформаційних матеріалів; створення мережі навчальних центрів для підготовки молодих людей, які одружуються, та молодих пар, консультування та навчання в РАГЗах;

- соціально-педагогічна допомога батькам, які виховують дітей: консультування батьків, які мають проблеми з вихованням дітей (шкільні психологи, фахівці центрів соціальних служб, клубів за місцем проживання); розповсюдження інформаційного матеріалу, телевізійних та радіопрограм, пов'язаних з вихованням дітей, віковими кризами, стосунками з підлітками;

- підтримка дітей, які виховують дітей з особливими потребами (дітей з особливими потребами, інфікованих ВІЛ), а також дітей з асоціальною поведінкою: створення спеціалізованих центрів (пунктів), які надають допомогу залежно від проблем дитини; здійснення соціальної підтримки для різних категорій сімей та дітей; удосконалення державної соціальної політики для створення ефективної системи матеріального та соціального забезпечення сімей, що виховують дітей з особливими потребами [18, с. 171].

Поліпшення умов життя в сім'ї також є одним із пріоритетів державної політики у сфері захисту сім'ї. Так, Національний фонд сприяння молодіжному житловому забезпеченню надав 361 вигідну позику в рамках програми надання молодіжного житлового кредитування [27, с. 110]. Однак сьогодні обсяг державної допомоги у цьому випадку є недостатнім. Крім того, існуючі програми житла в основному орієнтовані на сім'ї з високим рівнем доходу, а тому залишаються недоступними для більшості сімей. Для покращення ситуації у цьому питанні планується зосередити увагу на запровадженні багатовимірних механізмів фінансової та кредитної підтримки для певних категорій громадян, які забезпечують доступність житла для сімей із середнім достатком. Такими заходами є:

- розвиток сектору доступного орендного житла;
- розвиток цивільного будівництва та створення молодіжних житлових комплексів (кооперативів) шляхом залучення молоді до будівництва власного житла, особливо у сільській місцевості та регіонах;
- розробка практики реалізації регіональних програм іпотечного кредитування, що мають соціальний характер та дають певні результати у розширенні можливостей цільових груп щодо поліпшення житлових умов.

Перевагою таких програм є орієнтація на специфіку регіону та потреби громадян;

- забезпечення розвитку системи оренди житла для сімей на квартирному обліку, включаючи спосіб будівництва комунального житла економ-класу, який не буде надалі приватизований орендарями [27, 110-111].

Вивчення підходів експертів та наявного досвіду вирішення житлової проблеми молоді дає змогу визначити основні інструменти, які необхідно використовувати на регіональному та місцевому рівнях для значного покращення існуючої ситуації у цій галузі. Диференційований підхід повинен бути основним підходом у допомозі молодим сім'ям поліпшити свої житлові умови. Ключовими параметрами у наданні допомоги повинні бути такі: дослідження необхідності поліпшення житлових умов; рівень матеріального добробуту молодих сімей, місце проживання (місто, сільська місцевість); наявність та кількість дітей у сім'ї; місце роботи (підприємництво, державна служба, медицина, освіта тощо).

Загалом врахування наявного досвіду дозволяє говорити про необхідність приділяти більше уваги наданню підтримки сім'ям на регіональному та місцевому рівнях. Особливо це стосується регіональних та місцевих програм підтримки сім'ї та молоді. Ці програми повинні включати такі механізми поліпшення умов життя молодих сімей: надання безкоштовних субсидій та поворотних позик сім'ям на придбання житла; компенсація частини фактичних витрат на будівництво або придбання житла, списання частини боргу за позику з державного бюджету та бюджетів місцевих громад у разі народження або усиновлення дитини; виділення будівельних матеріалів для індивідуального житлового будівництва у сільській місцевості; забезпечення житлом багатодітних малозабезпечених сімей з державного та місцевих житлових фондів на підставі договорів оренди; створення системи державної та приватної оренди будинків.

Отже, дослідження дозволяє зробити висновок, що державна політика підтримки молодих сімей в Україні є в основному регулятивною. Занадто мало

уваги приділяється пошуку шляхів реалізації потенціалу, ініціативам самих сімей у вирішенні економічних, соціальних, культурних та інших проблем молодих сімей.

Водночас сьогодні поступово формується розуміння необхідності модернізації державної сімейної політики. Зокрема, йдеться про переведення його на створення сприятливих умов для запобігання соціальним ризикам, заохочення громадян знаходити шляхи їх подолання, створення сприятливих умов для поєднання професійних та сімейних обов'язків. У цьому контексті поточним напрямком подальшої практики в цьому напрямку є спрямування заходів на підтримку сімей у зменшенні бідності шляхом більшого врахування потенціалу молоді, її економічної та соціальної діяльності. Цього можна досягти шляхом реалізації державної сімейної політики разом із політикою зайнятості та податковою політикою. Цей підхід буде зосереджений на основних проблемах сімей та застосовуватиме цілісний підхід до їх вирішення. Ще одним важливим кроком у подальшому розвитку державної сімейної політики має стати запровадження механізмів, що забезпечать поєднання професійної та освітньої ролі молоді сім'ї.

Важливо також розширити та вдосконалити ресурси для забезпечення місцевих органів влади, зокрема місцевих органів влади, соціально-економічним розвитком територій, зокрема щодо підтримки молодих сімей. Це дозволить більше враховувати інтереси та потреби сімей у громадах.

Слід активізувати зусилля щодо залучення державного сектору, особливо громадських організацій, до реалізації регіональних та місцевих програм підтримки сім'ї та пропонувати їм конкурси, а також ініціативи громадських організацій у цій галузі. Загалом, на наш погляд, забезпечення механізму соціальної підтримки молодих сімей, такого як надання соціальних послуг, має здійснюватися за широкої участі громадських організацій. Цей напрямок слід віднести до пріоритетів державної політики у сфері підтримки молодих сімей.

Беручи до уваги отримані висновки, ми можемо запропонувати наступні напрямки розвитку державної політики у сфері підтримки молодих сімей у

Дніпропетровській області та Україні в цілому. До таких перспективних напрямків для розвитку цієї політики належать:

- забезпечення доступності соціальних послуг для молодих сімей на рівні громади (включаючи розвиток мережі навчальних закладів);

- поглиблення диференційованого підходу до різних категорій сімей (незайнята сім'я, позашлюбна сім'я, студентська сім'я, неповна сім'я, міжетнічна сім'я) та розробка методів роботи з ними;

- запровадження показників ефективності національної політики підтримки сім'ї, включаючи національні та регіональні програми, зокрема такі, як рівень виконання сім'ями їх основних функцій (соціальних та демографічних) та загальних функцій молоді (репродуктивна, мовна, інноваційна);

- створення системи адресної підтримки молодих сімей, заснованої на оцінці їх потреб та визначенні індивідуальних заходів щодо їх вирішення;

- розробка механізмів просування роботодавців, які впроваджують сімейно орієнтовані форми організації праці;

- сприяння підприємницьким ініціативам молодих сімей, організація індивідуальної трудової діяльності;

- зменшення рівня бідності в сім'ях шляхом заохочення економічної активності молоді, зокрема шляхом кредитування сімейних підприємств, підтримки в трудовому законодавстві умов суміщення праці та виховання дітей.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вдалося досягти поставленої мети, яка полягає у обґрунтуванні шляхів удосконалення державної політики у сфері підтримки молодшої сім'ї в умовах модернізації соціальної політики в Україні. Результати дослідження дають змогу зробити наступні висновки.

1. Аналіз наукових робіт у галузі досліджень дозволяє зробити висновок, що питання державної політики у сфері підтримки молодих сімей висвітлюється науковими дослідженнями в галузях економіки, права, політології, соціології та державного управління. Автори відзначають недостатнє врахування взаємозв'язку економічних, політичних, соціальних, правових, демографічних факторів при розробці та реалізації сімейної політики. Загалом зроблено висновок, що питання впливу держави на інститут сім'ї розглядається досить фрагментовано.

Більшість публікацій зосереджуються на молодих сім'ях в контексті аналізу державної сім'ї та державної молодіжної політики як складових державної соціальної політики в Україні. Таким чином, молода сім'я розглядається як молодіжна та сімейна політика. Існує навіть думка щодо необхідності відокремлення державної молодіжної сімейної політики. Відповідно можна зробити висновок, що існує частина перетину державної сім'ї та державної молодіжної політики на підтримку молодих сімей. Це переплетення чітко простежується у вітчизняному законодавстві - установах, відповідальних за реалізацію обох політик. Адже весь комплекс питань, що стосуються функціонування сім'ї, реалізується в рамках державної сімейної політики, а сукупність усіх питань, пов'язаних зі створенням умов для соціального становлення та розвитку молоді, є предметом державної молодіжної політики. Наявність такої ознаки визначає складність дослідження в цій галузі.

Дослідники підкреслюють, що розвиток форм підтримки стану молодшої сім'ї має бути спрямоване на створення необхідних умов для формування

суб'єктність сучасної молоді сім'ї. Суб'єктність розглядається як участь молоді, молодих сімей у реалізації державної політики, залучення та узгодження інтересів цих соціальних груп. Водночас підкреслюється, що специфікою політики у цій сфері є спрямованість на узгодження соціально-економічних інтересів цієї групи людей з іншими.

2. Дослідження зарубіжного досвіду виявило суть підходу європейських країн до сімейної політики, а саме, що державна допомога сім'ї надається переважно на основі принципу субсидіарності. Основними заходами цієї політики є: охорона здоров'я жінок під час вагітності та пологів; надання та оплата декретної відпустки; моніторинг стану здоров'я немовлят та маленьких дітей; право на батьківську відпустку; допомога дітям; податкові пільги; позики (або субсидії) на придбання або оренду житла. Слід зазначити, що більшість форм соціальної підтримки сімей стосуються сімей з дітьми. Водночас однією з головних тенденцій розвитку сімейної політики в ЄС є орієнтація на узгодження роботи, сімейного та особистого життя. Також варто відзначити тенденцію до розширення соціального партнерства та посилення ролі регіональних та місцевих органів влади у реалізації цієї політики. Змінюється підхід до ролі громадянина, який трактується як суб'єкт соціальної політики держави як активний суб'єкт. Отже, можна говорити про необхідність проблеми створення спільної відповідальності держави, громадян, компаній, інститутів громадянського суспільства при розробці та реалізації соціальної політики, особливо щодо сімейної політики.

3. Аналіз правового регулювання питання підтримки молодих сімей дозволяє зробити висновок, що молода сім'я є одним з найважливіших суб'єктів соціально-демографічної політики в Україні. Слід зазначити, що положення нормативних актів більше орієнтовані на виплату та збільшення матеріальних вигод. Така політика не вирішує весь спектр проблем сучасної молоді сім'ї.

У молодіжному законодавстві питання підтримки молодих сімей представлено головним чином у трьох аспектах: сприяння покращенню рівня життя молоді; поліпшення житлових умов; забезпечення доступу молоді до

освіти, особливо молоді з дітьми. Водночас молодіжне законодавство не приділяє належної уваги питанню сприяння економічній активності молодих сімей. З огляду на виклики державного будівництва на сучасному етапі та найближчому майбутньому, на наш погляд, особливу увагу слід приділяти сприянню економічній діяльності та самозайнятості молоді, в тому числі в контексті підтримки молодих сімей.

У положеннях про утримання сім'ї основна увага приділяється соціальному захисту, а засобами існування є переважно виплати, що надаються за різних соціальних умов у сім'ї. Необхідність посилення нормативно-правового забезпечення у напрямку поліпшення соціально-економічних умов для самореалізації молоді, попит на їх трудовий потенціал також важливі для законодавства у сфері сімейної політики.

4. Розгляд основних способів підтримки молодих сімей та організаційних структур щодо догляду за ними в Україні дозволяє стверджувати, що разом із такими категоріями сімей, як сім'ї з дітьми, малозабезпечені сім'ї, багатодітні сім'ї, сім'ї, які опинились у складних життєвих умовах, держава приділяє особливу увагу підтримці молодих сімей. Аналіз функціональної завантаженості органів виконавчої влади у сфері соціального захисту дозволяє нам виділити три основні компоненти підтримки молодих сімей: пільги, грошові виплати; поради та інформація; соціальна робота.

Розвиток та вдосконалення роботи з молодими сім'ями вимагає більшої уваги до проблем таких категорій сімей, як сім'я без дітей, позашлюбна сім'я, міжетнічна сім'я. Підвищення рівня життя цих категорій передбачає розробку відповідних форм та засобів їх підтримки. Поглиблення диференційованого підходу до роботи з різними категоріями сімей показує перспективний напрям у розробці державної політики у сфері підтримки молодих сімей.

5. Дослідження підтверджує думку, що державна політика підтримки молодих сімей в Україні має переважно регулятивний характер. До основних його недоліків належить відсутність уваги до пошуку шляхів реалізації

потенціалу, ініціатива самих сімей у вирішенні економічних, соціальних та інших проблем молодих сімей.

Одним з основних інструментів підтримки молодих сімей є державні, регіональні та місцеві державні програми з питань сім'ї та молодіжної політики. Дослідження цих програм показує, що, на відміну від попередніх років, коли панував патерналістський підхід та залежні форми допомоги, сьогодні програми розроблені для сприяння саморозвитку та самозабезпеченню сім'ї, надання адресної соціальної допомоги та об'єднання зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання.

Сфера розвитку державної політики у сфері підтримки молодих сімей включає: зменшення сімейної бідності шляхом врахування потенціалу молоді, її економічної та соціальної діяльності шляхом реалізації державної сімейної політики у поєднанні з політикою зайнятості та податковою політикою; запровадження механізмів, що забезпечують поєднання професійної та освітньої ролі молоді сім'ї; активізація роботи щодо залучення державного сектору, особливо громадських організацій, до реалізації регіональних, місцевих програм з питань підтримки сім'ї, забезпечення в цих програмах виконання конкурсів проектів, ініціатив громадських організацій у цьому напрямку; надання соціальних послуг повинно здійснюватися за широкої участі громадських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авчухова А. Щодо напрямків соціальної підтримки сім'ї в контексті реалізації демографічної політики в Україні / А. Авчухова, О. Кочемировська. – Аналітична записка :
2. Арабаджиев Д. Ю. Соціальна робота з молодією сім'єю / Д. Ю. Арабаджиев // Грані. – 2012. – № 6 (86) червень. – С. 89 – 93.
3. Бялковська В. Г. Шлюбні та дітородні орієнтації студентів вищих навчальних закладів м. Києва / В. Г. Бялковська // Демографія та соціальна економіка. – 2010. – №1 (13). – С. 158 – 165.
4. Васильєв А. О. Аналіз державної молодіжної політики в Україні: проблеми і перспективи / А. О. Васильєв // Публічне управління. – Електронне фахове видання. – С. 59 – 65. – Режим доступу : <http://archive.nbu.gov.ua>.
5. Головатий М. Ф. Державна молодіжна політика як феномен суспільного розвитку і нова парадигма державотворення у країнах перехідного стану / М. Ф. Головатий // Укр. центр політ. менеджменту. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=8&n=23&c=258>.
6. Гузенко І. М. Становлення і розвиток державної молодіжної політики в Україні / І. М. Гузенко. – Режим доступу : <http://archive.nbu.gov.ua>.
7. Дерєга В. В. Соціальна і гуманітарна політика / В. В. Дерєга. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/315/4.pdf>.
8. Дзех Н. Вдосконалення системи надання соціальних пільг в Україні / Н. Дзех // Науковий блог НАУ «Острозька Академія». Аналітична стаття, травень 2012. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2012/vdoskonalennya-systemy-nadannya-sotsialnyh-pilh-v-ukrajini/>.
9. Доклад об еволюции семьи в Европе-2008. Ин-т семейной политики. – Режим доступу : <http://www.perspektivy.info/oukumena/europe>.
10. Доктрина молодіжної політики України як основа формування, розвитку й ефективного реалізації сучасної конкурентоспроможної особистості.

- Всеукраїнська експертна мережа. – Режим доступу : http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=35666.
11. Допомога по догляду за дитиною до трьох років. Міністерство юстиції України. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/32125>.
12. Звіт про діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Міністерство соціальної політики України. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=149903&cat_id=146296.
13. Інформаційно-аналітична довідка Управління соціальних служб щодо діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за деякими напрямками роботи. Міністерство соціальної політики України. – Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua>.
14. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page>.
15. Костровець Л. Б. Значення молодих сімей у процесі формування повноцінного українського суспільства / Л. Б. Костровець // Комунальне господарство міст. – 2018. – № 102. – С. 452 – 459.
16. Лопушняк Г. С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України : монографія / Г. С. Лопушняк. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 372 с.
17. Методичні рекомендації з розроблення положень про структурні підрозділи соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій : наказ Міністерства соціальної політики України № 741. – Режим доступу : <http://mlsp.kmu.gov.ua>.
18. Молодь в умовах становлення Незалежності України (1991-2011 роки) : щоріч. доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Держ. ін.-т розвитку сімейної та

- молодіжної політики ; редкол. : О. В. Белишев (голова) [та ін.]. – К., 2011. – 224 с.
19. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
 20. Ничипоренко С. В Молодіжна сімейна політика в Україні / С. В. Ничипоренко. – Умань : Видавець «Сочінський», 2011. – 217 с.
 21. Ноур А. М. Особливості становлення та розвитку молодих сімей в Україні / А. М. Ноур // Укр. центр політ. менеджменту. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=8&n=50&c=1076>.
 22. Осохеева Б. Р. Становление субъектности современной молодой семьи как фактор ее стабилизации / Б. Р. Осохеева // Соціопростір. – № 1. – 2010. – Режим доступу : <http://www.sociology.kharkov.ua/socioprostir>.
 23. Пірен М. Молода сім'я в сучасному українському суспільстві : стан та проблеми / М. Пірен, А. Ясенова // Політологія. Психологія. Комунікації. Укр. наук. журн. – 2018. – № 4. – Режим доступу : http://www.social-science.com.ua/зміст/14_№4%202011.
 24. Про внесення змін до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо розміру допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : закон України від 15 квітня 2008 р. № 269-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/269-17>.
 25. Про внесення змін до статті 18-3 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» : закон України від 19 січня 2006 р. № 3372-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3372-15>.
 26. Про внесення зміни до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо виплати допомоги при народженні дитини закон України від 17 березня 2011 р. № 3164-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
 27. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. Нац. ін-т

- стратегічних досліджень при Президентіві України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/catalogue/33/>.
28. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : закон України № 2811-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
29. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : закон України 2000 р. № 1768-ІІІ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.
30. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : декларація від 15 грудня 1992 р. № 2859-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>.
31. Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2002 р. № 1089. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1089-2002-%D0%BF>.
32. Про затвердження Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2010-2017 роки : постанова Кабміну України від 11 листопада 2009 р. № 1249. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1249-2009-%D0%BF>.
33. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України»: постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. № 41. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
34. Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України № 341. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-п>.
35. Про затвердження Порядку часткової компенсації відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та саодиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла : постанова Кабінету Міністрів України № 853. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/853-2003-%D0%BF>.

36. Про заходи щодо заохочення народжуваності в Україні : указ Президента України № 5/2002. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2002>.
37. Про Положення про Міністерство соціальної політики України : указ Президента України № 389/2011. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389/2011>.
38. Про Програму розвитку сімейної та гендерної політики у Дніпропетровській області на 2012-2021 роки : рішення Дніпропетровської обласної ради від 3 лютого 2012 р. № 241-11/VI. – Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/decisions/27/746>.
39. Про регіональну цільову соціальну програму «Молодь Дніпропетровщини» на 2012-2021 роки : рішення Дніпропетровської обласної ради від 3 лютого 2012 р. № 239-11/VI. – Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/decisions/27/745>.
40. Про соціальні послуги : закон України № 966-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
41. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : закон України від № 2558-III. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.
42. Про сприяння розвитку молодіжного житлового будівництва : постанова Кабінету Міністрів України № 369. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/369-92-%D0%BF>.
43. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : закон України № 2998-XII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
44. Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 р. : указ Президента України від 27 вересня 2013 р. № 532/2013. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>.
45. Семенець-Орлова І. А. Практика сімейної політики у Європейському Союзі та деякі соціальні ініціативи Європарламенту / І. А. Семенець-Орлова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Politologia/74869.doc.htm.

- 46.Сімейно орієнтована соціальна робота: практичні аспекти. Конспект лекцій / за заг. ред. В. О. Кузьмінського, С. С. Лукашова. – К. : Молодь, 2010. – 128 с.
- 47.Скуратівський В. А. Соціальна політика / В. А. Скуратівський, А. М. Михненко, Е. М. Макаренко // Енциклопед. словн. з держ. упр. / уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
- 48.Соціальна політика України. Стан та перспективи. Перше півріччя 2013 р. : Міністерство соціальної політики України. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=153305
- 49.Хома Н. М. Підходи до розуміння моделей соціальної держави / Н. М. Хома // Держава і право. – Вип. 60. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – С. 455 – 461.
- 50.Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій / Н. Черниш. – Л. : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – 543 с. – Режим доступу : <http://www.sociology-lnu.org.ua>.
- 51.Чеховська І. В. Світовий досвід сімейної політики / І. В. Чеховська // Наук. вісн. Нац. ун-ту ДПС України (економіка, право). – № (49). – 2010. – С. 161 – 170. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/2010_2/Chehovska.pdf.

ДОДАТКИ

